

Innst. O. nr. 27

(2007-2008)

Innstilling til Odelstinget fra justiskomiteen

Ot.prp. nr. 11 (2007-2008)

Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte)

Til Odelstinget

1. SAMMENDRAG

1.1 Proposisjonens hovedinnhold

Justisdepartementet legger frem forslag om endringer i straffeprosessloven mv. for å styrke fornærmedes og etterlattes rettigheter i straffeprosessen. Proposisjonen følger opp NOU 2006:10 Fornærmede i straffeprosessen - nytt perspektiv og nye rettigheter.

Mange fornærmede og etterlatte har gitt uttrykk for at møtet med rettssystemet kan oppfattes som en tung tilleggsbelastning. De har etterlyst bedre informasjon og mulighet for å kunne bidra med opplysninger. De ønsker å bli anerkjent som fullverdige deltakere i straffesaken, med prosessuelle rettigheter som gjør dem i stand til å ivareta egne interesser.

Departementet mener fornærmedes og etterlattes behov og ønsker om styrkede rettigheter er klart legitime. Det er ikke tvil om at fornærmede og etterlatte berøres av straffesaken på flere måter, og at straffesakens behandling og dens utfall kan ha følelsesmessig, symbolsk, praktisk og rettslig betydning for dem. Departementet mener fornærmede og etterlatte bør gis vesentlig styrkede prosessuelle rettigheter som reflekterer den betydning som saken har for dem. Stikkordsmessig går forslagene ut på utvidet rett til bistandsadvokat, styrket rett til informasjon, innsyn, tilstedeværelse og kontradiksjon.

Departementet går ikke inn for å gi fornærmede eller etterlatte formell status som part i straffesaken.

Forslagene om å styrke fornærmedes og etterlattes posisjon innebærer ikke en svekkelse av tiltaltes

rettssikkerhetsgarantier. Det er etter departementets mening mulig å ivareta både fornærmedes og etterlattes behov for informasjon, innsyn og kontradiksjon, samtidig som siktede gis en rettfærdig rettergang.

I kapittel 2 i proposisjonen gjøres det rede for bakgrunnen for lovforslaget og i kapittel 3 gjennomgås hovedreglene i nordisk rett.

1.2 Internasjonale forpliktelser

Fornærmedeutvalget har gitt en grundig redegjørelse for internasjonale forpliktelser på området, som departementet slutter seg til.

Forslagene i proposisjonen bidrar etter departementets oppfatning til å oppfylle Norges internasjonale forpliktelser overfor dem som er utsatt for lovbrudd, herunder den nye anbefalingen fra Europarådets ministerkomité og Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk. Departementet mener samtidig at forslagene ligger innenfor rammen av de folkerettslige forpliktelsene som Norge har i forhold til siktede.

1.3 Prinsipielle utgangspunkter

Utvalget er kommet til at det er behov for å se fornærmedes straffeprosessuelle stilling i et nytt perspektiv. Det nye perspektivet består i at man må anerkjenne at fornærmede har legitime interesser i straffesaken og gi fornærmede mulighet til å ivareta disse interessene gjennom endringer i regelverket.

Departementet slutter seg til utvalgets grunnleggende utgangspunkter om fornærmedes og etterlattes legitime interesser i straffesaken. Det er ikke tvilsomt at fornærmede og etterlatte rent faktisk berøres av straffesaken på ulike måter, og at måten straffesaken behandles på og dens utfall kan ha følelsesmessig, symbolsk, praktisk og rettslig betydning for dem.

Mange fornærmede og etterlatte opplever prosessen rundt straffesaken som en stor belastning fordi de

opplever at de blir sett på som uvedkommende i saken - uten tilstrekkelig informasjon eller mulighet til å ivareta sine interesser. Dette taler etter departementets syn for å gi fornærmede styrkede rettigheter, så langt de ikke kommer i strid med andre grunnleggende rettsprinsipper.

At fornærmede gis styrkede prosessuelle rettigheter, endrer ikke hva som er straffens formål. Å styrke fornærmedes stilling svekker verken straffens preventive virkning eller rettferdighetsbetraktninger. Heller ikke begrunnelsen for å gi rettigheter - at fornærmede berøres av sakens behandling og dens utfall, og at styrkede rettigheter vil kunne føre til at møtet med strafferettsapparatet blir mindre belastende - kan sies å påvirke hva som er straffens formål.

Mer hensiktsmessig enn å knytte diskusjonen om styrkede rettigheter for fornærmede og etterlatte opp til hva som er straffens formål, er det etter departementets syn å se hen til hva som er straffesakens formål, som er å avgjøre om vilkårene for straff er oppfylt i det enkelte tilfellet. Som utvalget peker på, er styrkede rettigheter for fornærmede stort sett i samsvar med alminnelige prinsipper for en god prosessordning - det vil si at prosessen skal være betryggende, tillitvekkende og hensynsfull overfor parter, vitner og andre impliserte, men samtidig hurtig og billig.

Departementet er videre enig med utvalget i at det ikke er noen nødvendig motsetning mellom å styrke fornærmedes rettigheter og ivareta siktedes rettssikkerhet.

1.4 Partsstatus

Utvalget går ikke inn for å gi fornærmede eller etterlatte en formell prosessuell partsstatus. Dette følger av utvalgets prinsipielle utgangspunkt om at staten bør ha eneansvar for strafforfølgningen.

Departementet slutter seg til utvalgets flertall og flertallet av høringsinstansene og foreslår ikke nå å gi fornærmede full partsstilling i straffeprosessen. Det avgjørende bør etter departementets mening være at fornærmede og etterlatte gis en vesentlig og styrket rettsposisjon. Kritikken mot gjeldende rett og situasjonen for fornærmede har i hovedsak dreid seg om hvordan ofre for kriminelle handlinger blir møtt av aktørene i strafferettspleien. Denne situasjonen løses ikke alene av å gi fornærmede eller etterlatte formell partsstatus. Avgjørende for fornærmedes og etterlattes rettsposisjon er hvilke konkrete rettigheter de tilkjennes, ikke hva disse rettighetene kalles i navnet.

1.5 Hvilke fornærmede bør gis særlig styrkede rettigheter?

1.5.1 *Styrkede rettigheter til alle fornærmede eller utvalgte fornærmede?*

Utvalget foreslår at avgrensningen av hvilke fornærmede som bør gis særlig styrkede rettigheter bør

være sammenfallende med hvem som får oppnevnt bistandsadvokat etter straffeprosessloven. På denne måten oppnår man en lovteknisk klar avgrensning av rettighetsgruppen. Enkelte av rettighetene som foreslås, er også av en slik art at det vil være en klar fordel at fornærmede gis bistand av en profesjonell aktør. Også for de etterlatte foreslår utvalget at enkelte rettigheter skal være forbeholdt dem som har bistandsadvokat.

Departementet er enig i at det er hensiktsmessig at gruppen av fornærmede med særlige rettigheter avgrenses etter hvem som har krav på bistandsadvokat. Dette kan gjøre det lettere for fornærmede å utøve rettighetene. Det kan også være en fordel for politi, påtalemyndighet, domstoler, forsvarere og andre å ha en profesjonell aktør å forholde seg til. I tillegg vil en slik sammenkobling ha lovtekniske fordeler. Også for etterlatte foreslås det en kobling mellom hvem som får oppnevnt bistandsadvokat og hvem som får særlig styrkede rettigheter.

1.5.2 *Avgrensningen av sakstyper - hvilke fornærmede skal ha krav på bistandsadvokat?*

Etter gjeldende straffeprosesslov har fornærmede krav på bistandsadvokat i saker om voldtekt, andre former for seksuell omgang uten reelt samtykke, seksuell omgang med mindreårige, incest med mer, incestlignende forhold, seksuell handling med barn under 16 år der det foreligger skjerpene omstendigheter, tvangsekteskap, saker der det er grunn til å tro at fornærmede som følge av handlingen får betydelig skade på legeme eller helbred og det anses å være behov for advokat og overtredelse av besøksforbud og kontaktforbud.

I tillegg har den som forbudet skal beskytte, rett til advokat når sak om besøksforbud i eget hjem eller kontaktforbud i eget hjem bringes inn for retten.

Utvalget foreslår å videreføre retten til bistandsadvokat for fornærmede som i dag har slik rett, samt å utvide retten å gjelde også seksuell handling med barn under 16 år uten at det foreligger skjerpene omstendigheter, vold i nære relasjoner, menneskehandel og utnyttning til tiggning, saker om kjønnslemlestelse og alle saker der det er grunn til å tro at fornærmede som følge av handlingen får betydelig skade på legeme eller helbred.

Ved vurderingen av hvem som bør ha krav på bistandsadvokat, må det tas utgangspunkt i hva som er bistandsadvokatens oppdrag - å bistå den fornærmede med å gjennomføre plikter og rettigheter i forbindelse med en straffesak. I vurderingen bør også fornærmedes muligheter til å bidra til å opplyse saken best mulig stå sentralt. Departementet slutter seg til utvalgets avgrensning av sakstyper, men foreslår også en bestemmelse om at retten kan oppnevne bi-

standsadvokat i andre saker dersom sakens art og alvor eller hensynet til de involverte eller andre særlige forhold tilsier at det er behov for det. Forslaget er ment som en sikkerhetsventil og bør praktiseres strengt.

1.5.3 Enkelte særlige sakstyper

TILFELLER DER FORNÆRMEDE IKKE ER I STAND TIL Å BEGJÆRE OPPNEVNT ADVOKAT

Etter gjeldende rett kan det i særlige tilfeller oppnevnes bistandsadvokat der den fornærmede ikke er i stand til å begjære slik oppnevnt.

Utvalget drøfter forståelsen av bestemmelsen og mener den gir fornærmede en dårligere stilling enn de bør ha. Etter utvalgets mening bør fornærmede som er i denne situasjonen, i stedet få sin rett til bistandsadvokat vurdert etter hovedregelen. Utvalget går derfor inn for å oppheve bestemmelsen.

Departementet er enig i utvalgets vurdering og forslag. Den særlige bestemmelsen om tilfeller der fornærmede er ute av stand til å begjære advokat oppnevnt foreslås derfor opphevet.

SAKER HVOR ET BARN ER OMKOMMET SOM FØLGE AV EN STRAFFBAR HANDLING OG BARNETS NÆRMESTE ER SIKTET I SAKEN

Etter gjeldende rett er det ikke hjemmel for å oppnevne bistandsadvokat for barn som er omkommet.

Utvalgets flertall foreslår ikke å endre på dette og departementet slutter seg til utvalgets flertall.

SAKER I UTLANDET

Etter gjeldende rett er det bare anledning til å oppnevne bistandsadvokat for saker som behandles av norske domstoler. Hvorvidt norske borgere som er fornærmet i straffesaker som behandles for domstoler i utlandet, har rett til bistand fra advokat, beror i utgangspunktet på regelverket i det landet hvor saken behandles. Unntaksvis kan det innvilges helt eller delvis fritt rettsråd i saker for utenlandsk domstol dersom de økonomiske vilkår er oppfylt og særlige grunner taler for det.

Utvalget ble i mandatet bedt om å vurdere om den norske bistandsadvokatorordningen bør omfatte enkelte saker der norske borgere blir utsatt for grove lovbrudd i utlandet. Justiskomiteen har ved flere anledninger bedt regjeringen om å vurdere spørsmålet. Etter utvalgets mening er det ikke behov for endringer på dette punktet.

Departementet er enig i utvalgets vurderinger.

1.5.4 Direkte skadelidte som ikke er fornærmede

Etter gjeldende rett regnes ikke alle som blir utsatt for en straffbar handling som "fornærmet" i straf-

feprosessuell forstand. Det er heller ikke alle straffebestemmelser som har en fornærmet. Dette er tilfellet dersom straffebestemmelsen hovedsakelig er ansett for å verne offentlige interesser. Overtredelser av vegtrafikkloven er et slikt eksempel.

Utvalget har foreslått å utvide retten til bistandsadvokat til å gjelde andre etterlatte i saker der noen er død som følge av en straffbar handling når særlige forhold tilsier at det er behov for det. Utvalget har ikke omtalt spørsmålet om bistandsadvokat for direkte skadelidende.

Departementet foreslår at det innføres en skjønsmessig adgang til å oppnevne bistandsadvokat også i andre tilfeller enn der det er krav på bistandsadvokat. Departementet mener at denne skjønsmessige adgangen til å oppnevne bistandsadvokat også bør kunne omfatte enkelte alvorlige og grove saker der det ikke er noen fornærmet i tradisjonell forstand, for eksempel trafikksaker eller arbeidsulykker.

1.5.5 Saker om besøksforbud

Straffeprosessloven hjemler en adgang til å ilegge noen besøksforbud. Etter gjeldende rett har den beskyttelsesforbudet skal verne, rett til bistandsadvokat i saker om ileggelse av besøksforbud i eget hjem. Den forbudet retter seg mot, har en ubetinget rett til forsvarer på det offentliges bekostning i slike saker. Gjelder forbudet ikke opphold i eget hjem, har verken den forbudet skal beskytte eller den forbudet retter seg mot, krav på advokatbistand.

Utvalget tar til orde for at det bør innføres rett til bistandsadvokat og forsvarer i alle saker om besøksforbud på grunnlag av mulig overtredelse av straffelovens bestemmelse om vold i nære relasjoner.

Departementet går som utvalget inn for å utvide retten til bistandsadvokat til å gjelde alle saker om besøksforbud på grunnlag av mulig overtredelse av straffelovens bestemmelse om vold i nære relasjoner. I slike saker kan en avgjørelse om besøksforbud være svært viktig for dem den gjelder, selv om forbudet ikke gjelder hjemmet til den forbudet retter seg mot. I flere av disse tilfellene bor ikke lenger personene sammen slik at det ikke vil bli tale om besøksforbud i eget hjem.

Departementet støtter videre utvalgets forslag om å gi den forbudet retter seg mot, rett til forsvarer i slike saker. Dersom begge parter er representert ved advokat, kan det gi mulighet for å dempe konflikten i retten og til å komme frem til praktiske ordninger som kan dempe motsetningene og behovet for videre besøksforbud.

1.5.6 Særlig om mindreårige fornærmede

Med mindreårige fornærmede menes fornærmede under 18 år. Etter gjeldende rett er det ingen gene-

rell bestemmelse i straffeprosessloven som regulerer mindreårige fornærmedes rettsstilling. Utgangspunktet er at en mindreårig fornærmet har de samme rettighetene som voksne fornærmede, men rettighetene utøves normalt av den som har foreldreansvaret.

Utvalget har foreslått en egen bestemmelse som regulerer mindreårige fornærmedes stilling. Etter utvalgets forslag skal også vergen ha de rettigheter som tilkommer en mindreårig fornærmet.

Departementet er enig i at mindreårige fornærmede i flere henseender er en særlig sårbar gruppe, og at de ofte vil være avhengige av hjelp fra andre til å utøve sine rettigheter. Departementet mener likevel at det vil være å gå for langt å lovfeste at vergen skal ha egne prosessuelle rettigheter ved siden av den fornærmede helt til fornærmede fyller 18 år. En slik lovregel ville kunne synes å stride mot en utviklingstendens i retning av å gi barn økt innflytelse i saker som angår dem selv.

Et annet spørsmål er hvem som bør utøve de rettigheter som tilkommer mindreårige fornærmede. Spørsmålet om hvem som bør utøve fornærmedes rettigheter etter fylte 16 år, vil vurderes som ledd i arbeidet med oppfølgingen av Vergemålsutvalgets utredning.

1.6 Hvilke etterlatte bør gis særlig styrkede rettigheter?

I 2004 ble det gitt visse prosessuelle rettigheter til den som hadde foreldreansvar eller var verge for fornærmede i saker hvor noen under 18 år er død som følge av en straffbar handling. Det samme gjelder tilfeller der fornærmede hadde fylt 18 år på handlings-tidspunktet og særlige grunner foreligger.

Utvalget mener pårørende bare bør gis straffeprosessuelle rettigheter i tilfeller der fornærmede selv ikke er live. For å tydeliggjøre at pårørende i utgangspunktet bare gis selvstendige rettigheter i tilfeller der fornærmede selv er død, bruker utvalget uttrykket "etterlatte" i stedet for pårørende. Utvalget foreslår at etterlatte, som i dag, bør ha rettigheter i alle typer saker der noen har mistet livet som følge av en straffbar handling.

Departementet støtter utvalgets begrunnelse for å avgrense pårørendes rettigheter til de tilfellene der fornærmede eller andre direkte skadelidte er døde som følge av en straffbar handling.

Etter gjeldende rett er det bare den som hadde foreldreansvaret eller var verge for avdøde som i visse tilfeller er gitt prosessuelle rettigheter.

Utvalget mener at kretsen av etterlatte som gis rettigheter, bør utvides til å gjelde også fornærmedes ektefelle/registrerte partner/samboer og myndige barn i tillegg til foreldre.

Departementet er enig med utvalget i at ektefelle/registrert partner/samboer, foreldre og myndige barn

bør gis styrkede rettigheter. Videre har departementet kommet til at mindreårige barn av avdøde bør gis straffeprosessuelle rettigheter som etterlatte, men at søsken i utgangspunktet bør holdes utenfor definisjonen av etterlatte. Departementet mener som utvalget at den som var verge for avdøde, normalt ikke vil ha behov for straffeprosessuelle rettigheter. Vergen foreslås derfor ikke inkludert i definisjonen av etterlatte.

Departementet foreslår i tråd med utvalgets flertallsforslag at søsken bør kunne få godtgjørelse for tilstedeværelse under hele hovedforhandlingen. Departementet antar at dette vil være en praktisk viktig rettighet for søsken.

Etter straffeprosessloven har den som hadde foreldreansvar eller var verge i saker hvor noen under 18 år er død som følge av en straffbar handling rett til bistandsadvokat. Det samme gjelder dersom fornærmede hadde fylt 18 år og særlige forhold foreligger. I tillegg kan retten oppnevne advokat i andre tilfeller der fornærmede er død eller av andre grunner ikke er i stand til å begjære advokat oppnevnt til å ivareta hensynet til fornærmede eller fornærmedes nærme-
te.

Utvalget har vurdert hvorvidt flere etterlatte enn i dag bør ha rett til bistandsadvokat.

Departementet støtter utvalgets forslag og begrunnelse til en ytterligere utvidelse av etterlattes krav på bistandsadvokat.

1.7 Nye rettigheter for fornærmede og etterlatte

1.7.1 Oppsummering av begrepsbruk og ulike grupper av rettighetshavere

Før gjennomgangen av hvilke nye rettigheter som bør innføres, gjøres det i proposisjonen en oppsummering av de ulike gruppene av rettighetshavere og forskjellige grunnlag for prosessuelle rettigheter. Det vises til proposisjonen på dette punkt.

1.7.2 Eget kapittel i straffeprosessloven om fornærmede og etterlatte

I gjeldende rett regulerer straffeprosessloven kapittel 9 a rett til advokat for fornærmede og etterlatte og inneholder ellers bestemmelser om bistandsadvokatens oppnevning, oppdrag og godtgjørelse. Kapittel 8 omhandler siktede, og kapittel 9 forsvareren. Det er ikke et eget kapittel i straffeprosessloven som omhandler fornærmede eller etterlatte og deres rettigheter.

Utvalget har foreslått å opprette et eget kapittel 8 a i straffeprosessloven om fornærmede og etterlatte for å synliggjøre dem i loven og tydeliggjøre deres rettigheter.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag og høringsinstansenes syn. Et eget kapittel i loven bidrar til å synliggjøre fornærmede og etterlatte og deres

rettigheter. Fordi lovforslaget skiller mellom ulike grupper av fornærmede og etterlatte, er det dessuten sentralt å ha klare og samlede definisjoner i loven av hvem som er omfattet av de ulike gruppene. Departementet er enig med utvalget i at kapittelet bør inneholde definisjoner og bestemmelser om varsel til rettsmøter, rett til å være til stede i rettsmøter, møte- og forklaringsplikt, rett til informasjon og godtgjørelse. Øvrige regler om saksbehandlingen foreslås innført der de systematisk hører hjemme.

1.7.3 Rett til konsultasjon med advokat før anmeldelse

I medhold av rettshjelploven har Justisdepartementet iverksatt særlige rettshjelpstiltak for personer som er blitt utsatt for voldtekt og for menneskehandel. Tilbudet innebærer at det gis advokatbistand inntil tre timer i voldtektssaker og inntil fem timer i menneskehandelsaker for å vurdere om forholdet skal anmeldes. Bistanden skal gis som fritt rettsråd uten behovsprøving og uten at det skal betales egenandel.

Utvalget foreslår at alle fornærmede i sakstyper som gir rett til bistandsadvokat gis krav på en kostnadsfri konsultasjon med advokat for å vurdere anmeldelse.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om å innføre rett til kostnadsfri konsultasjon med advokat før anmeldelse i saker som omfattes av bistandsadvokatorordningen, men begrenser forslaget til saker som er omfattet av forslaget til straffeprosessloven § 107 a første ledd bokstav a og b. Nettopp i denne typen saker, hvor fornærmedes person og forklaring står sterkt, vil belastningen ved en straffesak kunne være stor. Det kan være viktig for fornærmede å ha en nøytral og profesjonell samtalepartner som også kan vurdere ulike juridiske aspekter ved saken, for eksempel foreldelse, bevisspørsmål mv. Dette kan også spare politi og påtalemyndighet for arbeid.

1.7.4 Under etterforskningen

INFORMASJONSRETTIGHETER

Etter gjeldende rett skal politiet ved første gangs avhør av fornærmede orientere om vedkommendes rettigheter. Informasjonspliktens nærmere utstrekning avhenger av den enkelte fornærmedes rettigheter.

Utvalget legger til grunn at det er behov for regler som bedre ivaretar fornærmedes og etterlattes behov for informasjon. På denne bakgrunn har utvalget foreslått en fanebestemmelse om fornærmedes og etterlattes krav på informasjon om sine rettigheter og sakens utvikling og fremdrift. Bestemmelsen er ment supplert av og spesifisert i regler om saksbehandlingen i loven og påtaleinstruksen.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om en fanebestemmelse om rett til informasjon. Alle for-

nærmede og etterlatte bør etter departementets mening ha rett til generell informasjon om sine rettigheter i saken. Slik informasjon kan gis en standardisert form og vil derfor forandre en begrenset ressursbruk.

Etter departementets syn vil det føre for langt å gi alle fornærmede rett til å bli holdt løpende orientert om sakens utvikling og fremdrift på politiets initiativ. Som utvalget peker på, må informasjonsplikten tilpasses sakens alvor og betydning for fornærmede og hensynet til politiets og påtalemyndighetens arbeidsbyrde. I en del saker, som for eksempel sykkeltyveri, butikknaskeri og lignende, vil fornærmede regelmessig ikke ha behov for slik informasjon. Departementet går på denne bakgrunn inn for å la retten til å holdes orientert om sakens utvikling og fremdrift tilkomme fornærmede med bistandsadvokat og etterlatte i lovbestemt rekkefølge.

Departementet foreslår, som utvalget, at øvrige fornærmede skal informeres etter behov. Det må foretas en konkret vurdering av om fornærmede eller etterlatte må antas å ha behov for den aktuelle informasjonen.

Departementet foreslår også, som utvalget, å innføre en spesialbestemmelse om at de som rammes av avsperring av åsted mv. skal informeres om muligheten for å bringe spørsmålet om opprettholdelse av dette tiltaket inn for retten.

Etter gjeldende rett har politi og påtalemyndighet taushetsplikt om personlige forhold, drifts- og forretningshemmeligheter og opplysninger som det er nødvendig å holde hemmelig av hensyn til etterforskningen i saken.

Utvalget foreslår at det skal klargjøres i loven at politiets og påtalemyndighetens taushetsplikt i straffeprosessloven § 61 a ikke er til hinder for å gjøre opplysninger kjent for fornærmede og etterlatte eller deres representanter.

Departementet er enig med utvalget i at det kan være grunn til å presisere i loven at taushetsplikten ikke gjelder i forhold til fornærmede eller etterlatte. Det foreslås at fornærmede og etterlatte og deres representanter kan pålegges taushetsplikt når de får opplysninger som er undergitt taushetsplikt.

DOKUMENTINNSYN

Etter straffeprosessloven har fornærmede og den som hadde foreldreansvar eller var verge for fornærmede i saker som nevnt i straffeprosessloven § 107 a annet ledd første og annet punktum, rett til på begjæring å gjøre seg kjent med sakens dokumenter på nærmere bestemte vilkår. Den samme rettigheten tilfaller etterlatte som har status som fornærmet fordi de fremmer sivile krav.

Utvalget mener kretsen av innsynsberettigede bør utvides til også å gjelde etterlatte i prioritert rekkefølge, men presiserer at foreldre som ikke lever

sammen bør kunne utøve innsynsretten hver for seg. Videre foreslår utvalget at det gjøres klart i loven at også fornærmede og etterlatte i prioritert rekkefølge skal ha rett til å få avslag på begjæring om dokumentinnsyn prøvd for retten. Forslaget omfatter alle fornærmede, ikke bare fornærmede med bistandsadvokat.

Departementet går som utvalget inn for at også etterlatte bør ha rett til dokumentinnsyn. At etterlatte gis rett til innsyn er i tråd med den generelle utvidelsen av kretsen som får prosessuelle rettigheter.

Adgangen til å få avslag på begjæring om dokumentinnsyn prøvd for retten bør etter departementets syn utvides til også å gjelde fornærmede og etterlatte i lovbestemt rekkefølge. Det er ingen grunn til å behandle fornærmede og etterlatte annerledes enn mistenkte i denne sammenheng.

ETTERFORSKINGENS INNHOLD

Etter gjeldende rett har ikke fornærmede og etterlatte noen formell rett til å bidra aktivt under etterforskningen.

Utvalget går ikke inn for å gi fornærmede eller etterlatte en rett til å kreve gjennomført bestemte etterforskingsskritt, men utvalget mener likevel fornærmede og etterlatte etter omstendighetene bør gis adgang til å bidra mer aktivt under etterforskningen.

Slik departementet ser det, bør fornærmede eller etterlatte ikke kunne kreve gjennomført bestemte etterforskingsskritt. Politiet og påtalemyndigheten må ut fra politifaglige og rettslige vurderinger avgjøre hvordan etterforskningen skal gjennomføres.

RETTSMØTER UNDER ETTERFORSKINGEN

Etter gjeldende rett bestemmes fornærmedes og etterlattes rett til å være til stede under rettsmøter av den alminnelige regelen i domstolloven om at rettsmøter som hovedregel er offentlige. Fornærmede og etterlatte er ikke i loven gitt noen særstilling i så måte.

Utvalget foreslår at fornærmede og etterlatte skal ha rett til å være til stede i alle rettsmøter under etterforskningen, innbefattet rettsmøter som foregår for lukkede dører, med mindre særlige grunner taler mot det.

Departementet foreslår som utvalget at fornærmede og etterlatte skal ha rett til å være til stede i alle rettsmøter under etterforskningen, også de som går for lukkede dører. Deres sterke tilknytning til saken tilsier at de som hovedregel bør ha mulighet til å overvære alle rettsmøter. Departementet har vurdert om rettigheten bør begrenses til å gjelde fornærmede eller fornærmede og etterlatte i lovbestemt rekkefølge. Slik departementet ser det, har imidlertid flere etterlatte en legitim interesse i å kunne være tilstede i rettsmøter.

Departementet støtter utvalgets flertall i at retten ved avhør av etterlatte bør kunne treffe beslutning om at siktede eller andre skal forlate rettsalen hvis særlige grunner gjør at hensynet til de etterlatte tilsier det.

Etter gjeldende rett blir ikke fornærmede eller etterlatte orientert om rettsmøter med mindre de blir innkalt som vitner.

Utvalget drøfter i utredningen om fornærmede eller etterlatte bør ha krav på varsel om rettsmøter under etterforskningen. Utvalget kommer til at en generell varslingsregel om rettsmøter under etterforskningen til alle fornærmede og etterlatte vil føre for langt. I stedet foreslår utvalget at bistandsadvokaten så vidt mulig bør varsles om møtet.

Departementet finner at det vil føre for langt å pålegge politiet å varsle alle fornærmede og etterlatte om rettsmøter under etterforskningen. Det må antas at fornærmede i en del saker vil ha liten interesse i å få slikt varsel. Det foreslås derfor at bistandsadvokaten skal varsles så langt det lar seg gjøre.

1.7.5 Særlig om avhør av mindreårige

DOMMERAVHØR

Etter gjeldende rett skal vitner under 14 år i saker om seksuallovbrudd som hovedregel avhøres ved dommeravhør.

Utvalget foreslår enstemmig at aldersgrensen for når avhør skal skje ved dommeravhør, heves fra 14 til 16 år.

Departementet har også kommet til at aldersgrensen bør heves til 16 år. Barn som utsettes for seksuelle overgrep, er en særlig sårbar gruppe fornærmede. Det er etter departementets mening liten tvil om at ventetiden frem mot en hovedforhandling og vissheten om at de må forklare seg for retten, i mange saker vil være en tung belastning og kan bidra til at traumene fra overgrepet opprettholdes. Departementet vil foreløpig ikke foreslå å innføre frister for påtaleavgjørelse eller berømmelse av hovedforhandlingen i slike saker.

Etter gjeldende rett skal avhør foretas innen to uker etter at anmeldelse er inngitt til politiet, med mindre særlige grunner tilsier at det foretas senere.

Utvalgets flertall foreslår at fristen for dommeravhør reduseres fra to uker til én uke.

Departementet kan slutte seg til det samlede utvalgets argumentasjon for at dommeravhør bør foretas så raskt som mulig. Betenkelighetene ved å redusere fristen til en uke som utvalgets mindretall og høringsinstansene har pekt på, veier imidlertid tyngre. Departementet har særlig lagt vekt på hensynet til å sikre at dommeravhøret er grundig forberedt, slik at gjentatte avhør av barnet kan unngås. Departementet er etter dette blitt stående ved at den gjeldende fristen på to uker bør videreføres.

Etter gjeldende rett brukes dommeravhør primært i saker om seksuallovbrudd. Dommeravhør kan også brukes i saker om andre straffbare forhold når hensynet til vitnet tilsier det.

Utvalget tar til orde for at dommeravhør bør brukes i alle saker der det vil være en særlig påkjenning for barnet å vitne i saken eller barnet bør skånes for belastningen ved gjentatte avhør. Som eksempel nevnes tilfeller der barn skal forklare seg i en sak der det er mistanke om at barnet har vært utsatt for fysisk mishandling, eller barnet har vært vitne til vold i nære relasjoner eller andre traumatiske hendelser.

Departementet slutter seg til utvalgets synspunkter.

FRITAK FOR FORKLARINGSPLIKT FOR MINDREÅRIGE?

Utgangspunktet er at barn har samme vitneplikt som voksne, og at de samme unntak for forklaringsplikt gjelder for dem. Nært slektskap med siktede gir fritak for vitneplikt.

Utvalget foreslår at fritaksregelen i straffeprosessloven for vitneplikt ikke skal gjelde ved avhør av barn under 12 år. Utvalget foreslår videre at barn mellom 12 og 16 år skal orienteres om fritaksretten og gis anledning til å komme med sine synspunkter, men at dommeren skal avgjøre om vitnet skal benytte seg av sin rett til å nekte å avgi forklaring. Vergen bør også høres om sitt syn på saken.

Departementet har som utvalget kommet til at det ikke bør gjelde noen fritaksrett for barn under 12 år. Departementet viderefører ikke utvalgets forslag om å la dommeren avgjøre om vitnet skal benytte seg av sin rett til å nekte å avgi forklaring, men foreslår i stedet at barn over 12 år selv skal ta stilling til om de ønsker å påberope seg fritaksretten eller ikke.

Barn over 12 år bør etter departementets mening selv få ta stilling til om de ønsker å forklare seg eller ikke. På denne måten unngår man å etablere en mellomkategori der noen må ta stilling til spørsmålet om fritaksrett eller forklaring på barnets vegne. Er barnet først i stand til å forstå spørsmålet og foreta et valg, bør det også selv få ta avgjørelsen i et tilfelle som dette.

1.7.6 Ved påtaleavgjørelse

INFORMASJON

Etter gjeldende rett har fornærmede krav på underretning om påtalemyndighetens avgjørelse av påtalespørsmålet. Påtalemyndighetens oppfyllelse av underretningsplikten er en forutsetning for at klageretten skal være reell. Dersom etterforskingen avsluttes med avgjørelse om forelegg, skal fornærmede likevel bare varsles når det er vedtatt forelegg med bestemmelse om at siktede skal betale erstatning.

Utvalget går inn for at bestemmelsen endres, slik at det gis underretning om vedtatt forelegg til alle fornærmede som har inngitt anmeldelse.

Departementet vil vurdere utvalgets forslag i forbindelse med endringer i påtaleinstruksen.

FORNÆRMEDES OG ETTERLATTES SYN PÅ TILTALESPØRSMÅLET

Etter gjeldende rett er ikke påtalemyndigheten forpliktet til å innhente fornærmedes eller etterlattes syn før tiltalespørsmålet avgjøres.

Utvalget mener det bør være påtalemyndighetens eneansvar å ta endelig stilling til hvilke straffbare handlinger som skal bringes inn for retten, idet påtalemyndigheten er best egnet til å avgjøre på samfunnets vegne om det er tilstrekkelig faktisk og rettslig grunnlag for å reise straffesak. Utvalget har vurdert om fornærmede og etterlatte bør gis en formalisert rett til å bli hørt før tiltalespørsmålet avgjøres, men har ikke funnet tilstrekkelig behov for en slik regel.

Departementet er enig i utvalgets vurderinger. En plikt til å innhente fornærmedes og etterlattes syn ville føre til økt arbeidsbelastning for påtalemyndigheten uten at det er dokumentert et sterkt behov for å innføre en slik rett.

KLAGERETT

Etter gjeldende rett kan en rekke av påtalemyndighetens avgjørelser påklages til nærmeste overordnet påtalemyndighet. Riksadvokatens vedtak kan imidlertid ikke påklages. Heller ikke klageinstansens vedtak i klagesaken kan påklages. Klageretten gjelder alle som kan sies å ha "rettslig klageinteresse". Dette antas å omfatte fornærmede og etterlatte.

Utvalget foreslår å endre straffeprosessloven slik at det uttrykkelig fremgår at fornærmede og etterlatte i prioritert rekkefølge har rett til å klage over påtalemyndighetens avgjørelser. Selv om disse fornærmede og etterlatte anses å ha rettslig klageinteresse også etter gjeldende rett, mener utvalget at pedagogiske hensyn taler for at de nevnes særskilt som klageberettigede.

Departementet legger til grunn at fornærmede og etterlatte i lovbestemt rekkefølge anses klageberettigede etter gjeldende rett på avgjørelser av påtalespørsmålet, og anser det ikke nødvendig med lovendring.

FRIST FOR PÅTALEAVGJØRELSE NÅR FORNÆRMEDE ER UNDER 18 ÅR

Etter gjeldende rett skal det i saker der den mistenkte var under 18 år på handlingstiden, tas avgjørelse i påtalespørsmålet innen seks uker etter at det er en mistenkt i saken.

Utvalget foreslår at det skal gjelde tilsvarende frist for å avgjøre påtalespørsmålet i saker der for-

nærmede med krav på bistandsadvokat var under 18 år på handlingstidspunktet. Forslaget er begrunnet med at saken og ventetiden kan være en betydelig påkjenning, både for barnet og dets nærmeste.

Departementet vil ikke nå foreslå noen frist for å ta ut tiltale i saker der fornærmede er under 18 år. Det understrekes likevel at tungtveiende hensyn taler for at slike saker behandles og avgjøres så fort som mulig. Departementet vil følge med på saksbehandlingstiden i disse sakene og utelukker ikke at innføring av frister vil bli vurdert på nytt dersom saksbehandlingstiden ikke er tilfredsstillende.

1.7.7 *Forberedelse til hovedforhandling*

UNDERRETNING OM TILTALE MV.

Etter gjeldende rett skal påtalemyndigheten underrette fornærmede og den som hadde foreldresvar eller var verge for fornærmede i saker som nevnt i § 107 a annet ledd første og annet punktum, om at det er tatt ut tiltale og om at fornærmede kan kreve å gjøre seg kjent med tiltalebeslutningen og sakens dokumenter.

Utvalget foreslår at retten til underretning utvides til også andre etterlatte, men i prioritert rekkefølge.

Departementet er enig med utvalget i at etterlatte i lovbestemt rekkefølge bør underrettes om at det er tatt ut tiltale og at de kan kreve å gjøre seg kjent med tiltalebeslutningen og sakens dokumenter. Dette er i tråd med den generelle utvidelsen av kretsen av etterlatte som gis prosessuelle rettigheter.

INNSPILL TIL BEVISOPPGAVER

Etter gjeldende rett har fornærmede ikke adgang til å føre egne bevis i straffesaken. Fornærmede er heller ikke gitt noen formalisert rett til å uttale seg om bevisoppgaven eller komme med innspill på forhånd om hvilke bevis som bør føres.

Utvalget foreslår å lovfeste en rett for fornærmede med særlige rettigheter til å komme med innspill til bevisoppgaven.

Departementet foreslår som utvalget at det bør lovfestes en rett for fornærmede med bistandsadvokat til å foreslå supplerende bevisføring og at avslag kan bringes inn for retten. Forslaget ivaretar fornærmedes behov for å komme med innspill til bevisførselen og styrker på denne måten sakens opplysning. Så lenge det ikke er aktuelt å gi full partsstilling til fornærmede, er det naturlig at fornærmede ikke utarbeider en egen bevisoppgave for straffekravet, men henvender seg til påtalemyndigheten med en anmodning om bevisførsel. Dette gjøres i vid utstrekning også i dag. En lovfesting av fremgangsmåten understreker likevel fornærmedes legitime interesse i å bidra til sakens opplysning. Departementets forslag gir videre fornærmede en mulighet til å få overprøvd påtalemyndighetens vurdering.

Departementet er kommet til at også etterlatte med bistandsadvokat bør gis denne rettigheten.

DOKUMENTINNSYN

Fornærmede har en ubetinget rett til å gjøre seg kjent med tiltalebeslutningen, og vedkommende har også rett til innsyn i sakens øvrige dokumenter i den grad det kan skje uten skade eller fare for sakens behandling ved retten eller for tredjeperson.

Utvalget foreslår å utvide kretsen av innsynsberettigede til også å omfatte etterlatte i prioritert rekkefølge. Videre går utvalget inn for å oppheve regelen om at dokumentinnsyn kan nektes dersom det kan volde skade eller fare for sakens behandling ved retten.

Departementet viderefører utvalgets forslag om å utvide kretsen av innsynsberettigede til også å omfatte etterlatte i lovbestemt rekkefølge. Departementet går videre inn for å oppheve regelen om at dokumentinnsyn kan nektes hvis det kan volde skade eller fare for sakens behandling ved retten. Regelen om at innsynsretten kan begrenses av hensyn til skade eller fare for tredjemann foreslås videreført. Unntaket er begrunnet i politiets behov for å skjule identiteten til politiets kilder og hensynet til sikkerheten til vitner og andre.

VARSEL OM HOVEDFORHANDLINGEN

Etter gjeldende rett skal retten underrette påtalemyndigheten, forsvareren og bistandsadvokaten om tidspunktet for hovedforhandling. Vitner blir innkalt til hovedforhandlingen gjennom vitnestevning, som bør forkynnes senest tre dager før rettsmøtet.

Utvalget har vurdert om det bør innføres en alminnelig regel om at fornærmede skal varsles om hovedforhandlingen, men går ikke inn for en slik regel. Spørsmålet har bare praktisk betydning for fornærmede som ikke har bistandsadvokat hvis de ikke skal forklare seg og ikke har fremmet sivile krav etter straffeprosessloven.

Departementet er enig med utvalget i at det ikke er grunn til å innføre en særlig varslingsregel for disse tilfellene. Departementet legger til grunn at dette i praksis vil gjelde mindre alvorlige lovbrudd eller andre typer fornærmede, eksempelvis forsikringsselskap. For etterlatte mener departementet det kan være grunn til å utvide varslingsplikten noe. Etterlatte vil gjennomgående være interessert i å bli orientert om sakens utvikling og å kunne følge hovedforhandlingen. Fordi etterlatte sjeldnere enn fornærmede vil bli innkalt som vitner, foreslår departementet, i tråd med utvalgets forslag, en plikt for påtalemyndigheten til å gi etterlatte i lovbestemt rekkefølge underretning om tidspunkt og sted for hovedforhandlingen, om de ikke varsles på annen måte.

BEVISOPPTAK

Etter gjeldende rett skal vitner som hovedregel forklare seg direkte for den dømmende rett. Etter straffeprosessloven kan det likevel holdes bevisopptak forut for hovedforhandling når et vitne er fritatt for møteplikt på grunn av lang reiseavstand, beviset ikke kan føres under hovedforhandlingen uten uforholdsmessig ulempe eller utgift, eller det er fare for at beviset ellers kan gå tapt eller verdien av det forringet. I slike tilfeller forklarer vitnet seg for tingretten på vitnets bosted. Etter gjeldende regler blir verken fornærmede eller etterlatte eller bistandsadvokaten varslet om dette.

Utvalget foreslår at bistandsadvokaten skal underrettes om begjæring om bevisopptak. Fornærmede vil dermed få varsel om begjæringen gjennom sin bistandsadvokat.

Departementet går som utvalget inn for at bistandsadvokaten skal varsles om at bevisopptak er begjært.

FRIST FOR Å BERAMME HOVEDFORHANDLING NÅR FORNÆRMEDE ER UNDER 18 ÅR

Etter gjeldende rett gjelder det visse frister for berømmelse av hovedforhandling, blant annet slik at saker der siktede var under 18 år da forbrytelsen ble begått skal behandles innen seks uker etter at saken kom inn til tingretten og innen åtte uker etter at anke til lagmannsretten er henvist til ankeforhandling. Ellers gjelder at hovedforhandlingen skal avholdes så snart som mulig.

Utvalgets flertall foreslår at det innføres en tilsvarende frist i saker der fornærmede (med krav på bistandsadvokat) var under 18 på tidspunktet da handlingen ble begått. Flertallet viser til at det er tale om et begrenset antall saker per år, og at slike saker vil være en betydelig påkjenning både for barnet og dets nærmeste.

Departementet er enig med utvalget i at saker om alvorlige integritetskrenkelser med mindreårige fornærmede bør behandles så raskt som mulig. På bakgrunn av de konsekvenser som innføring av frister har for domstolene, påtalemyndigheten og advokaten og ikke minst for andre saker - både straffesaker og sivile saker - går departementet likevel ikke inn for å innføre ytterligere frister for berømmelse av hovedforhandling nå. Departementet vil følge nøye med på saksbehandlingstiden og utelukker ikke en ny vurdering av spørsmålet om å innføre frister dersom saksbehandlingstiden ikke er tilfredsstillende.

SAKSFORBEREDENDE MØTER

Etter gjeldende rett kan retten innkalle til rettsmøte under saksforberedelsen til behandling av visse spørsmål, blant annet om å avvise saken, om plikt til å avgi vitneforklaring, om et vitne skal forklare seg

anonymt, om siktede eller andre skal pålegges å forlate rettssalen mens et vitne eller en medsiktet blir avhørt, og om saken helt eller delvis skal føres for lukkede dører og med referatforbud. Hvis fornærmede eller etterlatte har bistandsadvokat, skal bistandsadvokaten få anledning til å uttale seg om prosessuelle spørsmål som gjelder fornærmede.

Utvalget foreslår at bistandsadvokaten skal varsles om alle rettsmøter. I de tilfellene fornærmede og etterlatte har bistandsadvokat, foreslår utvalget videre at spørsmål om siktede eller andre personer skal pålegges å forlate rettssalen når et vitne eller medsiktet blir avhørt, om saken helt eller delvis skal føres for lukkede dører og om forhandlingen om erstatningskravet skal utsettes til straffesaken er pådømt, så vidt mulig skal avgjøres før hovedforhandling. Etter utvalgets syn vil det være en fordel for retten, fornærmede og partene å få avklart disse spørsmålene før hovedforhandlingen.

Departementet er enig med utvalget i at prosessuelle spørsmål bør søkes avklart så tidlig som mulig. Dette gjelder særlig spørsmål om siktede eller andre personer skal pålegges å forlate rettssalen når fornærmede forklarer seg og om saken helt eller delvis skal føres for lukkede dører. Disse spørsmålene kan ha stor følelsesmessig betydning for fornærmede. Departementet er også enig i at spørsmålet om pådømmelsen av sivile krav skal utsettes, bør avklares så tidlig som mulig siden dette kan ha betydning for forberedelsene til hovedforhandlingen.

SAMTALE MED AKTOR

Etter gjeldende rett har ikke fornærmede eller etterlatte en formalisert rett til å møte aktor før hovedforhandlingen.

Utvalget foreslår at fornærmede i saker om alvorlige integritetskrenkelser og etterlatte i prioritert rekkefølge gis en rett til å møte aktor før hovedforhandlingen når vedkommende ber om det.

Departementet ser verdien i at fornærmede i visse tilfeller gis rett til et møte med aktor før hovedforhandlingen, og vil følge opp utvalgets forslag gjennom endringer i påtaleinstruksen. Det understrekes imidlertid at det ikke er nødvendig med endringer i regelverket for at slike møter kan iverksettes. Departementet er kjent med at slike samtaler i en del sammenhenger tilbys også i dag. Det er også foreslått bevilget budsjettmidler til slike møter.

1.7.8 Hovedforhandling**FORNÆRMEDES RETT TIL Å VÆRE TIL STEDE UNDER HELE HOVEDFORHANDLINGEN OG TIDSPUNKTET FOR FORNÆRMEDES FORKLARING**

Etter gjeldende rett innledes hovedforhandlingen med opplesning av tiltalebeslutningen. Deretter får aktor ordet til et kort innledningsforedrag, og forsva-

rerer kan få ordet til korte bemerkninger i tilknytning til det aktor har sagt. Etter dette får tiltalte mulighet til å forklare seg.

Utvalget har kommet til at det er behov for endringer i regelverket om fornærmedes stilling under hovedforhandling. Utvalget mener det er en absolutt forutsetning for å styrke fornærmedes stilling, at fornærmede gis anledning til å være til stede under hele hovedforhandlingen. For å gi fornærmede rett til å være til stede under hele hovedforhandlingen uten å komme i konflikt med straffeprosesslovens bestemmelse om at vitner ikke skal overvære forhandlingene før egen forklaring, foreslår utvalget at fornærmede skal forklare seg før tiltalte.

Departementet har kommet til at fornærmede med bistandsadvokat som hovedregel bør forklare seg først. Departementet har særlig lagt vekt på at en slik endring kan bidra til å styrke fornærmedes stilling uten at det svekker siktedes rettssikkerhet. Videre er departementet enig med utvalget i at en slik rekkefølge kan ha pedagogiske fordeler. Fornærmedes forklaring utgjør i de aller fleste tilfellene utgangspunktet for straffesaken, og det er mest naturlig at retten presenteres for hva som hevdes passert før den hører forsvaret mot anklagen.

Departementet foreslår videre at regelen ikke utformes absolutt. Det er behov for å åpne for en viss fleksibilitet siden bevissituasjonen og andre forhold kan variere fra sak til sak. Samtidig er det viktig med forutberegnelighet og likeartet praksis.

ETTERLATTES RETT TIL Å VÆRE TIL STEDE UNDER HELE HOVEDFORHANDLINGEN OG TIDSPUNKTET FOR ETTERLATTES FORKLARING

Etter gjeldende rett gjelder hovedregelen om at vitner ikke skal overvære forhandlingen før de selv er avhørt under hovedforhandlingen også for etterlatte. Når etterlatte forklarer seg, skjer dette gjerne på et nokså sent stadium i bevisførselen.

Utvalget foreslår at etterlatte som hovedregel ikke skal forklare seg før tiltalte, men at de likevel skal kunne være til stede under hele hovedforhandlingen.

Departementet slutter seg til utvalgets synspunkter.

UTVISNING AV TILTALTE UNDER FORKLARINGENE

Etter gjeldende rett kan retten beslutte at tiltalte eller andre personer i visse tilfeller skal forlate rettsalen mens et vitne - herunder fornærmede og etterlatte - blir avhørt. Straffeprosessloven fastsetter at retten kan beslutte dette såfremt det er særlig grunn til å frykte for at en uforbeholden forklaring ellers ikke vil bli gitt. Etter straffeprosessloven kan retten ved avhør av fornærmede eller et vitne under 18 år beslutte at tiltalte eller andre skal forlate rettsalen

også dersom særlige grunner gjør at hensynet til fornærmede eller vitnet tilsier det.

Utvalgets flertall foreslår en utvidelse av kretsen av etterlatte som skal gis dette sterkere vernet. Forslaget er i tråd med utvalgets generelle synspunkter på hvilke etterlatte som bør gis styrkede rettigheter.

Departementet mener det er viktig at regelverket ikke gjøres unødig komplisert med mange forskjellige avgrensninger av rettighetshavere i ulike bestemmelser. Utvalget har foreslått et system der avgrensningen av etterlatte blir bestemt generelt for hele straffeprosessloven. Departementet er enig i en slik lovteknisk løsning, og foreslår derfor at kretsen av etterlatte er den samme her.

VICTIM IMPACT STATEMENT

Utvalget foreslår å lovfeste at fornærmede og etterlatte med særlige rettigheter, det vil si de (fornærmede og etterlatte) som har bistandsadvokat, skal gis anledning til å gi en sammenhengende forklaring om virkningene av den handlingen som straffesaken gjelder (såkalt victim impact statement), uavhengig av om det fremmes erstatningskrav. En slik uttrykkelig rett finnes ikke i gjeldende rett.

Departementet er enig med utvalget i at fornærmede og etterlatte med bistandsadvokat bør få anledning til å forklare seg om virkningene av den handlingen som straffesaken gjelder. En slik forklaring bør imidlertid ikke ses uavhengig av deres øvrige forklaringer i saken. I de tilfellene fornærmede og etterlatte forklarer seg for retten - enten som vitne eller som part dersom det fremmes erstatningskrav - bør en redegjørelse for hvordan lovbruddet har påvirket dem inngå som en del av forklaringen.

Spørsmålet kommer på spissen for etterlatte som ikke fremmer erstatningskrav og som heller ikke avhøres som vitne i straffesaken. Departementet ser at denne personkretsen kan ha behov for å forklare seg om hvordan den straffbare handlingen har påvirket dem, og foreslår å innføre en rett til "victim impact statement" i slike tilfeller. Når noen har mistet livet som følge av en straffbar handling, har de etterlatte blitt hardt rammet, og slik departementet ser det bør ikke retten til å forklare seg om virkningene av lovbruddet avhenge av om etterlatte har bistandsadvokat. Ut fra prosessøkonomiske hensyn foreslår departementet likevel at kretsen av rettighetshavere begrenses til å gjelde etterlatte i lovens rekkefølge.

PROSESSUELLE RETTIGHETER UNDER BEVISFØRSELEN

Etter gjeldende rett har ikke fornærmede eller etterlatte prosessuelle rettigheter knyttet til bevisførselen om straffekravet.

Utvalgets flertall foreslår at fornærmede med bistandsadvokat skal gis prosessuelle rettigheter i tilknytning til bevisførselen. Flertallet har også kom-

met til at etterlatte med bistandsadvokat ikke bør gis utvidede prosessuelle rettigheter knyttet til bevisførselen.

Departementet er enig i at fornærmede med bistandsadvokat bør gis prosessuelle rettigheter under hovedforhandlingen uavhengig av om det fremmes erstatningskrav eller ikke. Som utvalgets flertall mener departementet at det avgjørende er fornærmedes tilknytning til saken og legitime interesse i at saken blir best mulig opplyst. Departementet mener derimot gode grunner kan tale for at også etterlatte bør få nytte godt av noen av de rettighetene som foreslås for fornærmede.

RETT TIL Å UTTALE SEG OM PROSESSUELLE SPØRSMÅL

Bistandsadvokaten skal etter gjeldende rett gis adgang til å uttale seg om prosessuelle spørsmål som angår fornærmede. Utvalget drøfter i utredningen om bistandsadvokaten også bør gis anledning til å uttale seg om spørsmål som ikke direkte angår fornærmede eller etterlatte, men som likevel kan ha betydning for deres rettsstilling. Som eksempel nevnes spørsmål om andre vitners forklaringsplikt, om oppløsning av andre vitners eller tiltaltes politiforklaring, om anonyme vitner, om avskjæring av bevis osv. Utvalget viser til at slike spørsmål i noe videre forstand kan sies å angå fornærmedes og etterlattes interesse i at saken opplyses.

Departementet er enig i at fornærmede og etterlatte kan ha interesse i prosessuelle spørsmål selv om de ikke direkte angår deres egen rettsstilling. Denne mer indirekte interessen må veies mot hensynet til påtalemyndighetens ansvar for strafforfølgningen og effektivitetshensyn. Departementet har kommet til at bistandsadvokaten ikke bør gis en lovfestet rett til å uttale seg om prosessuelle spørsmål som ikke direkte angår fornærmede eller etterlatte.

GODTGJØRELSE

Etter gjeldende rett har vitner krav på godtgjørelse. Fornærmede og etterlatte har bare krav på godtgjørelse når de innkalles som vitne og for den tiden de vitner. I straffesaker hvor noen under 18 år er død som følge av en straffbar handling har likevel den som hadde foreldreansvar eller var verge for fornærmede og som følger hovedforhandling krav på godtgjørelse som for vitner. Det samme gjelder dersom fornærmede hadde fylt 18 år på handlingstidspunktet og særlige forhold foreligger.

Utvalget foreslår enstemmig at fornærmede med bistandsadvokat skal gis rett til godtgjørelse for tilstedeværelse under hele hovedforhandlingen. Flertallet mener også at slik godtgjørelse burde gis til alle etterlatte som nevnt i forslaget til straffeprosessloven § 93 a og i tillegg avdødes søsken og steforeldre. Ut-

valget foreslår også utvidelser i retten til godtgjørelse for ledsagere.

Slik departementet ser det, har fornærmede som har vært utsatt for en alvorlig integritetskrenkelse og etterlatte et legitimt behov for å følge hovedforhandlingen ut over egen vitneforklaring. Departementet er derfor enig med utvalget i at denne personkretsen bør gis rett til godtgjørelse for tilstedeværelse under hele hovedforhandlingen.

Når det gjelder kretsen av etterlatte som bør gis godtgjørelse som vitner, er departementet enig med utvalgets flertall. Departementet foreslår derfor at retten til godtgjørelse skal tilkomme alle etterlatte som nevnt i forslaget og i tillegg avdødes søsken og steforeldre. I vurderingen har departementet lagt avgjørende vekt på at familien i en slik situasjon bør kunne være samlet, uten hinder av omkostningene forbundet med deltakelsen.

Departementet er også enig i utvalgets forslag om utvidelse av retten til godtgjørelse for ledsagere, og foreslår endringer på dette punkt.

1.7.9 *Saker som avgjøres ved tilståelsesdom*

Hvis siktede i saker om straffbare handlinger som ikke kan medføre fengsel i mer enn 10 år, innen retten avgir en uforeholden tilståelse som styrkes av øvrige opplysninger, kan saken pådømmes som tilståelsessak. Dette er en forenklet behandling hvor det ikke utferdiges tiltalebeslutning, ikke avholdes hovedforhandling og normalt ikke avhøres vitner. At saken fremmes som tilståelsessak har flere konsekvenser for fornærmedes rettsstilling.

Utvalget har vurdert hvorvidt fornærmedes rettsstilling i saker som avgjøres ved tilståelsesdom, bør styrkes, for eksempel ved at fornærmede gis underretning om at påtalemyndigheten begjærer saken på dømt som tilståelsessak, rett til å gjøre seg kjent med siktelsen og eventuelt klagerett over siktelsens utforming og rett til varsel om rettsmøtet om behandling av saken. Utvalget har kommet til at det av prosessøkonomiske grunner ikke vil være ønskelig å innføre slike rettigheter generelt i tilståelsessaker.

Departementet slutter seg til utvalgets avveining av hensynet til prosessøkonomi og hensynet til den enkelte fornærmedes interesser og er enig i at det ikke bør innføres noen alminnelig rett til underretning, klage eller lignende i tilståelsessaker. Derimot bør fornærmede i saker med bistandsadvokat gis rett til underretning om påtalemyndighetens begjæring om pådømmelse av sak som tilståelsessak, klagerett og rett til varsel om rettsmøtet.

Utvalget har foreslått at siktede bør gis rett til forsvarer i saker der fornærmede fremmer sivile krav etter straffeprosessloven i tilståelsessaker. Departementet mener siktede bør ha rett til forsvarer i alle til-

ståelsessaker der fornærmede har bistandsadvokat, uavhengig av om det fremmes sivile krav.

1.7.10 Underretning om og offentliggjøring av dommen

UNDERRETNING OM DOM

Etter gjeldende rett skal fornærmede, når navn og adresse er kjent, underrettes om domsresultatet og sin rett til innsyn etter straffeprosessloven.

Utvalget foreslår at det innføres et nytt kapittel i påtaleinstruksen om underretning til fornærmede og etterlatte i lovens rekkefølge om rettskraftig dom. Det er praksis for at bistandsadvokaten gjøres kjent med domsresultatet straks dom er avsagt, uansett om det er krevd erstatning eller ikke. Utvalget foreslås at det lovfestes uttrykkelig i straffeprosessloven at retten skal meddele bistandsadvokaten dommen.

Departementet er enig i at i hvert fall fornærmede og etterlatte med bistandsadvokat bør ha underretning fra retten om domsresultatet i alle saker. Det samme gjelder alle fornærmede som har fått avgjort et sivilt krav i dommen. Departementet vil vurdere nærmere hvordan underretning om domsresultatet bør reguleres i forbindelse med endringer i påtaleinstruksen.

OFFENTLIGGJØRING

Etter gjeldende rett kan retten forby at rettsavgjørelser gjengis offentlig før avgjørelsen er meddelt partene. Slikt forbud gjelder ikke for lengre tid enn to uker etter avsigelsen av rettsavgjørelsen.

Utvalget foreslår at fornærmede og etterlatte i lovbestemt rekkefølge tilføyes i denne bestemmelsen, slik at de kan få beskjed før avgjørelsen offentliggjøres.

Departementet støtter utvalgets forslag. Hensynet til fornærmede og etterlatte må i dette tilfellet gå foran allmennhetens informasjonsbehov. Det må dessuten forutsettes at fornærmede og etterlatte i slike tilfeller underrettes så raskt som mulig.

1.7.11 Anke i straffesaken

SELVSTENDIG ANKERETT?

Fornærmede eller etterlatte har etter gjeldende rett ikke adgang til å anke en dom i straffesaken. Påtalemyndigheten har ingen plikt til å innhente fornærmedes synspunkt på spørsmålet om en sak skal ankes, men i praksis kan fornærmedes syn bli tillagt vekt hvis påtalemyndigheten vurderer å anke.

Utvalgets flertall mener at fornærmede eller etterlatte ikke bør ha rett til å anke over rettens avgjørelse, verken over skyld- eller straffespørsmålet. Etter flertallets syn bør det fremdeles tilligge påtalemyndigheten å ta endelig stilling til spørsmålet om anke.

Departementet støtter flertallets syn og foreslår ikke å gi fornærmede eller etterlatte ankerett verken over skyldspørsmålet eller straffespørsmålet.

UNDERRETNING OM ANKE OG ANKEBEHANDLING

Gjeldende rett inneholder ikke bestemmelser om underretning til fornærmede eller etterlatte om anke i straffesaken eller om anken henvises til behandling.

Utvalget foreslår at påtalemyndigheten pålegges å underrette fornærmede med særlige rettigheter og etterlatte i prioritert rekkefølge om eventuell anke fra tiltalte eller påtalemyndigheten. I saker med sivile krav, foreslår utvalget at ankeinstansen skal underrette fornærmede dersom anken fremmes. Utvalget foreslår også at fornærmede med særlige rettigheter og etterlatte i prioritert rekkefølge blir informert om tidspunktet for behandlingen av en sak i Høyesterett.

Departementet er enig i at fornærmede med bistandsadvokat og etterlatte bør ha krav på underretning om anke i straffesaken og om berømmelse av saken i Høyesterett. Det samme gjelder alle som har fremmet sivile krav. Også andre fornærmede kan ha interesse i å bli varslet om anke og om tidspunktet for sakens behandling i Høyesterett. Dette krever ikke lovendringer. Departementet vil vurdere utvalgets forslag i forbindelse med endringer i påtaleinstruksen.

BISTANDSADVOKAT VED ANKEBEHANDLING?

Etter gjeldende rett skal bistandsadvokaten bistå "i saker om" overtredelse av nærmere angitte bestemmelser. Etter ordlyden kan dette omfatte også begrenset ankeforhandling i lagmannsretten.

Utvalget viser til at det har inntrykk av at praksis for oppnevning av bistandsadvokat ved begrensede anker i lagmannsretten er usikker, men at det etter utvalgets lovforståelse ikke er nødvendig med lovendring på dette punkt. Etter utvalgets syn kan fornærmede ha behov for bistandsadvokat også ved behandlingen av begrensede anker i straffesaken.

Departementet slutter seg til utvalgets vurderinger når det gjelder oppnevning av bistandsadvokat ved begrenset anke i lagmannsrett og ved ankeforhandling i Høyesterett. Fornærmede og etterlatte kan ha behov for bistandsadvokat også i slike tilfeller. Som utvalget mener departementet at det ikke er nødvendig med noen lovendring for slik oppnevning. Departementet slutter seg videre til utvalgets synspunkter om at det også utenom tilfeller hvor en anke direkte angår fornærmede eller etterlatte, kan gis godtgjørelse for å følge saken i Høyesterett i forlengelsen av oppnevningen for lagmannsretten.

1.7.12 Underretning om rettskraftig dom

Etter gjeldende rett skal fornærmede, når navn og adresse er kjent, underrettes om domsresultatet og sin rett til innsyn etter straffeprosessloven.

Utvalget foreslår at det innføres et nytt kapittel i påtaleinstruksen om underretning til fornærmede og etterlatte i lovbestemt rekkefølge om rettskraftig dom, hvis de ikke har fått beskjed på annen måte.

Departementet vil vurdere utvalgets forslag i forbindelse med endringer i påtaleinstruksen.

1.7.13 Avgjørelser om straffegjennomføring

UNDERRETNING OM SONINGSUTSETTELSE

Etter gjeldende rett kan fullbyrdelse av frihetsstraff eller samfunnsstraff utsettes dersom domfelte er blitt alvorlig sinnslidende, når hans helsetilstand gjør fullbyrding utilrådelig eller når vektige grunner tilsier det.

Utvalget foreslår at det tas inn en ny bestemmelse i straffeprosessloven om at påtalemyndigheten skal underrette fornærmede med særlige rettigheter og etterlatte i prioritert rekkefølge om at det er truffet vedtak om soningsutsettelse og i tilfelle hvor lenge. Utvalget foreslår videre at straffeprosessloven endres slik at det uttrykkelig fremgår at bare domfelte, ikke fornærmede eller etterlatte, kan påklage avgjørelser om soningsutsettelse.

Departementet viser til den nylige utvidelsen av regler om varsel til fornærmede og etterlatte om avgjørelser i forbindelse med straffegjennomføring, og viderefører ikke utvalgets forslag om varslingsutsettelse. Departementet viderefører heller ikke utvalgets forslag om uttrykkelig å begrense klagerett på avgjørelser om soningsutsettelse til domfelte. Departementet er enig i at det sjelden vil være grunnlag for klage fra fornærmede eller etterlatte på vedtak om soningsutsettelse, men ønsker likevel ikke fullstendig å utelukke en slik klagemulighet i loven. Spørsmålet antas sjelden å være aktuelt.

UNDERRETNING OM AVGJØRELSE UNDER STRAFFEGJENNOMFØRING

Etter straffegjennomføringsloven kan kriminalomsorgen varsle fornærmede eller de etterlatte på forhånd dersom det er av betydning for disse å få kjennskap til tidspunktet for permisjon eller straffavbrudd for den domfelte. Det samme gjelder tidspunktet for løslatelse.

Utvalget legger til grunn at fornærmede og etterlatte kan ha behov for å bli varslet om avgjørelser i tilknytning til straffegjennomføringen. Utvalget foreslår på denne bakgrunn at varslingsplikten burde utvides til å gjelde alle avgjørelser som innebærer at domfelte kan påtreffes utenfor fengselet uten følge, det vil si også ved overføring til mildere soningsformer, slik som soning i overgangsbolig eller utenfor fengselet. Videre mener utvalget at fornærmede og etterlatte må varsles dersom domfelte rømmer. I helt spesielle tilfeller bør det også åpnes for varsel om fremstilling med følge.

Departementet viser til at det allerede er vedtatt en betydelig utvidelse av adgangen til å varsle de fornærmede og etterlatte om permisjoner, frigang mv. Departementet finner derfor ikke grunn til ytterligere å utvide varslingsreglene i straffegjennomføringsloven. Departementet foreslår imidlertid at bestemmelser om når kriminalomsorgen kan varsle, tas inn i en samlebestemmelse.

KLAGERETT OVER AVGJØRELSE UNDER STRAFFEGJENNOMFØRINGEN

Klagerett for fornærmede eller dennes etterlatte i forbindelse med avgjørelser som gjelder domfeltes soning av straffen, er ikke uttrykkelig omtalt i straffegjennomføringsloven.

Utvalget vurderte spørsmålet om hvorvidt det burde innføres en særskilt klagerett for fornærmede eller etterlatte over avgjørelser under straffegjennomføringen, men konkluderte med at slik klagerett ikke burde innføres.

Departementet viser til at det er en pågående sak mellom staten og Austegard om klagerett over avgjørelse om permisjon. Departementet ønsker å avvente rettsavklaringen som skjer gjennom domstolene i denne saken før det tas stilling til om det eventuelt er behov for å vurdere nærmere spørsmål om klagerett mv.

1.7.14 Gjenåpning

Gjenopptakelse betyr at en rettskraftig avgjørelse behandles på nytt. Begjæringer om gjenåpning av straffesaker rettes til kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker. Når gjenåpning begjæres, har fornærmede eller etterlatte i dag ikke lovfestet rett til å bli underrettet om begjæringen eller anledning til å uttale seg om den.

Utvalget foreslår at det tilføyes en bestemmelse i straffeprosessloven om at fornærmede eller dennes etterlatte må informeres om at gjenåpning er begjært, med mindre kommisjonen beslutter å forkaste begjæringen etter straffeprosessloven.

Departementet er enig med utvalget i at det er hensiktsmessig å lovfeste fornærmedes og etterlattes krav på underretning om en begjæring om gjenåpning. Når fornærmede eller de etterlatte varsles om begjæringen, har det også sammenheng med at de er gitt rettigheter ved behandlingen av denne. Fornærmede eller etterlatte må orienteres om at en begjæring er til behandling for å kunne ta stilling til om de vil utøve sine øvrige rettigheter i forbindelse med begjæringen.

Utvalget foreslår også at fornærmede og etterlatte gis lovfestet rett til å forklare seg skriftlig om sitt syn på begjæringen om gjenåpning, og i enkelte tilfeller også møte for kommisjonen.

Departementet slutter seg til utvalgets vurdering og foreslår en rett for fornærmede eller etterlatte til å uttale seg skriftlig om gjenopptakelsesbegjæringen. På bakgrunn av innvendingene fra Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker, har departementet imidlertid ikke videreført forslaget om en ubetinget rett for fornærmede til å møte for kommisjonen. Hensynet til kommisjonens rett til selv å bestemme sin arbeidsmåte tilsier at det ikke uttrykkelig lovfestes en slik rett.

1.8 Bistandsadvokatorordningen

Bistandsadvokatens oppdrag er etter gjeldende rett å "ivareta fornærmedes interesser i forbindelse med etterforskning og hovedforhandling i saken".

Utvalget viser til at det er reist flere innvendinger mot gjeldende regler om bistandsadvokaten. Flere har ønsket at bistandsadvokaten skal gis en sterkere stilling, men kritikken gjelder også at dagens regelverk er uklart og praktiseres ulikt. Det er også pekt på at andre instanser ikke alltid overholder de lov- og instruksbestemte varslene og underretningene til bistandsadvokatene. Videre har utvalget mottatt innspill om varierende kvalitet på bistanden fra advokatene og ønsker om ordninger som kan gi fornærmede og etterlatte veiledning i valget av advokat.

For å synliggjøre og tydeliggjøre bistandsadvokatens oppgaver, foreslår utvalget at reglene om bistandsadvokatens rettigheter og oppgaver skal innarbeides i de enkelte bestemmelsene om saksbehandlingen i tillegg til den generelle angivelsen av oppdraget.

Departementet slutter seg til utvalgets vurderinger av behovet for endringer i reglene om bistandsadvokatens oppgaver. Bistandsadvokaten er en nøkkelperson i forslagene om å styrke fornærmedes og etterlattes stilling og rettigheter. Det er sentralt at reglene om bistandsadvokatens oppgaver og stilling er utformet på en slik måte at advokaten kan ivareta fornærmedes og etterlattes interesser på den tiltenkte måten. Departementet slutter seg også til utvalgets forslag om å opprette en fast bistandsadvokatorordning. Den nærmere utformingen av ordningen vil bli regulert gjennom forskrift.

1.9 Sivile krav

1.9.1 Behovet for endringer

Sivile krav (borgerlige rettskrav) er krav, typisk erstatnings- eller oppreisningskrav, som kan fremmes og behandles sammen med straffesaken. De nærmere reglene om behandlingen av sivile krav er etter gjeldende rett i hovedsak inntatt i straffeprosessloven kapittel 29.

Utvalget mener det er behov for endringer i regelverket om sivile krav som fremmes i straffesaken. Utvalget mener reglene om sivile krav er kompliserte

og fragmenterte og at hele regelverket ideelt sett burde vært gjennomgått, men at en slik totalrevisjon faller utenfor mandatet. Utvalget beholder derfor stort sett strukturen i det gjeldende regelverket, men foreslår en rekke regelendringer for å bedre behandlingen av de sivile kravene.

Departementet er enig med utvalget i at det er behov for regler som sikrer bedre forberedelse og behandling av det sivile kravet i straffesaken. Departementet følger derfor opp utvalgets forslag til endringer om blant annet ansvarsfordelingen mellom påtalemyndighet og bistandsadvokat, forberedelse av det sivile kravet, rettens plikt til å pådømme sivile krav og regler om ny prøving av sivile krav ved anke.

Departementet har videre merket seg utvalgets synspunkter om at hele regelverket om sivile krav ideelt sett burde vært gjennomgått. Høringen gir imidlertid ikke nå grunnlag for en strukturell omlegging av reglene. Departementet vil på noe sikt vurdere om det er grunn til å revidere kapittelet om sivile krav.

1.9.2 Ansvarsfordelingen mellom påtalemyndighet og bistandsadvokat

Etter gjeldende rett kan fornærmede velge å fremme kravet selv etter straffeprosessloven eller be påtalemyndigheten om å fremme kravet på deres vegne.

Utvalget foreslår at sivile krav i saker hvor det er oppnevnt bistandsadvokat, alltid skal fremmes av fornærmede selv.

I saker der fornærmede har bistandsadvokat, er departementet enig med utvalget i at det er liten grunn til at ikke advokaten skal ha ansvaret for å fremme kravet. Dette er en naturlig del av oppdraget som bistandsadvokat. Departementet gjennomfører derfor utvalgets forslag.

1.9.3 Påtalemyndighetens plikt til å fremme fornærmedes krav

Etter gjeldende rett har påtalemyndigheten plikt til å fremme visse sivile krav for den umiddelbart skadelidende ved den straffbare handlingen. Krav mot siktede fra den direkte skadelidte kan bare nektes tatt med i straffesaken dersom de er åpenbart ugrunnet eller det vil være til uforholdsmessig ulempe for behandlingen av straffesaken å fremme dem sammen med straffesaken.

Utvalget foreslår å endre straffeprosessloven slik at påtalemyndigheten ikke kan nekte å ta med krav av hensyn til retten. Utvalget mener at det ikke er behov for en regel om at påtalemyndigheten kan nekte å fremme krav på vegne av den direkte skadelidte av hensyn til rettens behandling av kravet. Etter utvalgets mening er det også prinsipielt uheldig at påtalemyndigheten skal foreta en skjønnsmessig silings-

vurdering på rettens vegne. Påtalemyndigheten bør imidlertid fortsatt ha mulighet til å nekte kravet fremmet av hensyn til eget arbeid. Utvalget foreslår også å lovfeste at fornærmede kan påklage avgjørelsen om å nekte kravet fremmet til overordnet påtalemyndighet.

Departementet slutter seg til utvalgets vurderinger og viderefører forslaget til endring i formuleringen i straffeprosessloven. Departementet viser til utvalgets opplysning om at påtalemyndigheten i praksis legger til grunn at fornærmede har rett til å klage på påtalemyndighetens nektelse av å fremme fornærmedes krav. Departementet anser det uansett hensiktsmessig å lovfeste fornærmedes klagerett.

1.9.4 Anmeldelses- og etterforskningsstadiet

INFORMASJON OM MULIGHETEN FOR Å FREMME KRAV

Etter gjeldende rett skal fornærmede ved første gangs avhør spørres om de har krav som de ønsker at påtalemyndigheten skal ta med i saken. Dersom fornærmede krever erstatning eller oppreisning, bør beløpet nærmere angis og begrunnes.

Utvalget mener det er behov for regler som bedre legger til rette for opplysning av erstatningskravets grunnlag og omfang.

Departementet er enig i at det er viktig at fornærmede gis tidlig og god informasjon om muligheten for å fremme sivile krav og den nærmere fremgangsmåten for dette. Departementet vil følge opp utvalgets forslag om dette - som ikke krever lovendring - på egnet måte.

OPPNEVNING AV SAKKYNDIG

Etter gjeldende rett kan påtalemyndigheten begjære oppnevning av sakkyndige "til bruk for etterforskningen". Dette gjøres særlig når opplysninger i saken tyder på at fornærmede er påført psykiske eller fysiske helseskader som kan bli langvarige og dette kan ha betydning for valg av straffebestemmelse eller straffutmålingen.

Utvalget foreslår at retten etter krav fra fornærmede skal kunne oppnevne en sakkyndig for å utrede hvilke helseskader fornærmede er påført dersom det er nødvendig for å avgjøre vedkommendes erstatningskrav. Utvalget påpeker at sakkyndig vanligvis bare bør oppnevnes hvis det er grunn til å anta at fornærmede er påført varig helseskade som kan gi grunnlag for erstatning for fremtidig inntektstap, fremtidig utgifter eller menerstatning.

Dersom det er grunn til å tro at fornærmede er påført helseskader som kan gi grunnlag for erstatning for fremtidig inntektstap, fremtidige utgifter eller menerstatning, kan det være behov for å få fornærmedes tilstand vurdert av en sakkyndig for å kunne anslå kravets størrelse. Fornærmede bør etter depar-

tementets mening selv kunne begjære oppnevnt sakkyndig for å vurdere spørsmål av betydning for sivile krav.

Departementet mener at det er behov for å markere en viss terskel for oppnevning av sakkyndig. Oppnevning av sakkyndig er ressurskrevende og kan, som enkelte høringsinstanser har pekt på, medføre forlengelse av saksbehandlingstiden. Departementet viderefører derfor utvalgets forslag om et nødvendighetskrav.

1.9.5 Forberedelse til hovedforhandling - tidspunkt for å fremsette krav

Etter dagens regler skal påtalemyndigheten i tiltalebeslutningen opplyse om den gjør gjeldende erstatningskrav på vegne av fornærmede. Det er ikke nødvendig at påtalemyndigheten på forhånd angir den påstand som vil bli nedlagt. Som utvalget viser til, tar påtalemyndigheten ofte bare forbehold om å kreve erstatning og oppreisning. Fornærmede som fremmer sivile krav selv, skal senest samtidig med innkalling til hovedforhandling gi melding til tiltalte eller forsvareren om den påstand som blir nedlagt, om grunnlaget for kravet og om de bevis som vil bli ført.

Når påtalemyndigheten fremmer kravet, foreslår utvalget at påtalemyndigheten i tiltalebeslutningen så langt mulig skal opplyse om kravets størrelse.

Departementet er enig med utvalget i at det er viktig at grunnlaget for og størrelsen på sivile krav blir søkt klarlagt i rimelig tid før hovedforhandlingen. Dette gjelder både av hensyn til siktede og av hensyn til fornærmede, og uansett om kravet fremmes av påtalemyndigheten eller av fornærmede selv. Departementet viderefører derfor utvalgets forslag. Departementet finner imidlertid ikke grunn til å lovfeste at påtalemyndigheten i bevisoppgaven bør ta inn hvilke bevis som knytter seg til det sivile kravet. En regel om dette vil imidlertid bli vurdert tatt inn i påtaleinstruksen.

Det kan ikke utelukkes at det oppstår endringer i grunnlaget for og størrelsen på de sivile krav. Dette kan skyldes skadevirkninger som oppstår på et senere tidspunkt, bedre dokumentasjon av kravet, eller andre forhold. Det bør derfor være anledning til også etter de fristene som er satt, å endre kravet eller å sette frem nye krav.

1.9.6 Rettens plikt til å pådømme kravet

Etter gjeldende rett har retten en plikt til å pådømme krav som fremmes av påtalemyndigheten. Dersom kravet fremmes av fornærmede, har retten en adgang til å nekte kravet forfulgt under hovedforhandlingen dersom det vil være til vesentlig ulempe.

Utvalget mener det kan reises prinsipielle innvendinger mot at retten etter en skjønnsmessig vurde-

ring skal kunne nekte å pådømme et krav på ethvert tidspunkt av saken. Utvalget peker på at denne regelen kan føre til at fornærmede, av frykt for at kravet nektes forfulgt, avstår fra å gjøre gjeldende deler av kravet eller avstår fra anførsler eller utøvelsen av prosessuelle rettigheter. Et samlet utvalg mener at denne regelen ikke bør videreføres.

Departementet er enig i at den gjeldende regelen i straffeprosessloven kan føre til en lite forutberegnelig og vanskelig situasjon for fornærmede. Departementet mener regelverket må legge til rette for at sivile krav i størst mulig grad kan behandles sammen med straffesaken og sikres en forsvarlig og betryggende behandling. Departementet foreslår derfor, som utvalget, at den gjeldende regelen i straffeprosessloven bør oppheves. Samtidig er departementet enig med utvalgets flertall i at det ikke helt bør utelukkes at det kan oppstå situasjoner der kravet ikke bør behandles sammen med straffesaken. Departementet slutter seg derfor til flertallsforslaget om å gi retten en adgang til å henvise kravet til behandling i sivilprosessens former hvis dette åpenbart er mest hensiktsmessig.

1.9.7 Underretning om dommen

Etter gjeldende rett skal fornærmede og andre skadelidte informeres om at en dom er rettskraftig når det er pådømt erstatnings- og oppreisningskrav i saken. Fornærmede som har fremmet erstatningskrav selv, skal i prinsippet ha dommen forkynt etter samme regler som parter. Dagens regler inneholder ingen bestemmelser om underretning til fornærmede om rettens avgjørelse av erstatningskravet når dette fremmes av påtalemyndigheten, før det foreligger rettskraftig dom.

Utvalget foreslår at det lovfestes at retten skal meddele fornærmede (eventuelt bistandsadvokaten) dommen i alle saker der den har avgjort krav etter § 3. Departementet opprettholder utvalgets forslag.

1.9.8 Sivile krav ved anke i straffesaken

FRISTER OG FREMGANGSMÅTE FOR Å BEGJÆRE NY PRØVING AV SIVILE KRAV

Etter gjeldende rett er det ingen klar frist for å begjære ny behandling av sivile krav ved anke i straffesaken, men begjæringen må settes frem så tidlig at den annen part har tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen.

Utvalget foreslår nye regler om frister for å begjære ny prøving for både siktede og fornærmede. For siktede skal det etter utvalgets forslag gjelde samme frist for å begjære ny behandling av sivile krav som for anke i straffesaken, det vil si at begjæring om ny behandling av kravet må settes frem i siktetes anke eller motanke. Fristen er ment å være preklusiv. Begjæringen skal angi om den gjelder hele

avgjørelsen, det resultat som kreves, de feil som gjøres gjeldende, den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil, og de bevis som vil bli ført.

Departementet er enig med utvalget i at det er behov for regler som sikrer økt forutberegnelighet for fornærmede og siktede og bedre forberedelse av kravet også i ankeomgangen. Departementet slutter seg derfor til utvalgets forslag. Krav om frister og særskilte krav til hva en begjæring om ny behandling av slike krav skal inneholde, vil etter departementets syn sikre en mer betryggende behandling av kravet. Retten gis et særskilt ansvar ved å overvåke at begjæringer om ny prøving tilfredsstillende de formelle krav, og kan sette frister for å be om at begjæringer rettes slik at kravene tilfredsstilles.

Etter departementets syn er det grunn til å skille mellom siktede og fornærmede med hensyn til spørsmålet om fristen for å fremsette begjæring om ny prøving av sivile krav, skal være preklusiv eller ikke. Departementet foreslår at fristen for å begjære ny behandling av det sivile kravet for den siktede skal være preklusiv. Det vises til at den siktede på tidspunktet hvor det må tas stilling til om han skal begjære ny behandling, vil vite hva resultatet ble i tingretten eller lagmannsretten. For den fornærmede kan det stille seg annerledes. Det kan fremdeles tenkes at det etter tidspunktet hvor det bes om at fornærmede oppgir om han ønsker ny behandling av sivile krav, kan bli påvist endringer i det sivile kravet, så som nye skadevirkninger eller bedre dokumentasjon på en skade. Hensynet til den fornærmedes muligheter til å be om å få behandlet krav som er påvist eller oppstått senere, taler med styrke mot å gjøre fristen preklusiv, og dette gjelder uavhengig av om kravet fremsettes av den fornærmede selv eller via påtalemyndigheten. Departementet foreslår derfor å videreføre den generelle regelen om at fornærmede og påtalemyndigheten må sette frem et krav så tidlig at den annen part har tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen.

ADGANGEN TIL Å FREMSETTE NYE KRAV FOR ANKEINSTANSEN

Foretar lagmannsretten en fullstendig ny behandling av en straffesak, kan fornærmede etter gjeldende rett fremme borgerlige rettskrav som ikke ble fremmet for tingretten. I slike saker er det altså en ubegrenset adgang til å fremsette nye krav.

Utvalget peker på at det kan være betenkelig at sivile krav behandles i første instans i lagmannsretten, og at en ubegrenset adgang til å fremme nye krav for ankeinstansen bryter med vanlige prosessuelle prinsipper. Utvalget har vurdert om rettstilstanden bør endres, men kom til at det ikke vil gå inn for å fjerne en regel som klart er til fordel for fornærmede, og som i noen situasjoner kan ha gode grunner for

seg. Utvalget foreslår i stedet at adgangen til å fremme nye krav for lagmannsretten reguleres nærmere i loven. Dersom det fremmes nye krav på dette tidspunktet, bør det også være regulert hvilke opplysninger begjæringen bør inneholde for å sikre at siktede gis informasjon om kravets grunnlag og størrelse.

Departementet er enig med utvalgets vurderinger og forslag.

FORTSATT BEHANDLING ETTER TVISTELOVENS REGLER

Etter gjeldende rett vil ikke anken over det sivile kravet bli behandlet dersom anken i straffesaken trekkes, avvises eller ikke henvises til ankeforhandling.

Utvalget foreslår at det uttrykkelig fremgår at straffeprosessloven også gjelder når anken i straffesaken avvises eller nektes fremmet.

Departementet er enig med utvalget i at pedagogiske hensyn tilsier at det bør fremgå klart av loven at bestemmelsen gjelder i slike tilfeller.

1.9.9 *Sivil anke*

Den som har fått prøvd et sivilt krav i forbindelse med en straffesak, kan etter gjeldende rett anke særskilt over det sivile kravet etter sivilprosessens regler. Etter dagens regler er det noe tvilsomt om det hører inn under bistandsadvokatordningen å fremme en ankesak etter tvistemålslovens regler.

Utvalget foreslår at det gjøres klart i loven at å fremme særskilt anke etter sivilprosessens regler inngår i bistandsadvokatens oppgaver.

Departementet er enig med utvalget i at det bør fremgå av loven at det hører under bistandsadvokatens oppgaver å fremme slike ankesaker etter tvistemålsloven. Når fornærmede først har fått oppnevnt bistandsadvokat, er denne oppgaven en naturlig følge av oppdraget. Departementet foreslår også at det uttrykkelig fremgår at fornærmede og siktede i saker med bistandsadvokat bør fritas for rettsgebyr, uavhengig av økonomiske vilkår.

1.9.10 *Sivile krav i tilståelsessaker*

Etter gjeldende rett kan sivile krav pådømmes i tilståelsessaker bare dersom retten finner kravet "utvilsomt".

Utvalget foreslår at det i tilståelsessaker gjøres unntak fra dette kravet i saker der fornærmede har bistandsadvokat. For å sikre siktedes rettigheter i slike tilfeller, foreslås det at vedkommende må gis rett til forsvarer hvis fornærmede fremmer krav.

Etter departementets syn vil dette forslaget føre til at disse tilståelsessakene, hvor både fornærmedes bistandsadvokat og siktedes forsvarer møter, vil likne mer på alminnelige hovedforhandlinger. Det er praktiske hensyn som begrunner regelen om at en tilståel-

sessak ikke blir vanskeliggjort ved prosedyre om erstatningskrav. Etter departementets syn kan en slik utvidelse av disse sakene ikke forsvares, selv om det bare vil gjelde et lite antall saker. Utvalgets forslag følges derfor ikke opp.

1.10 **Økonomiske og administrative konsekvenser**

Formålet med forslagene er å styrke fornærmedes og etterlattes stilling i straffesaken. De viktigste forslagene er styrking av bistandsadvokatordningen som vil gi økte advokatutgifter forslagene om styrkede informasjonsrettigheter, og rett til møte med aktor før hovedforhandlingen som medfører økte arbeidsoppgaver for politi og påtalemyndighet. Også rett til kostnadsfri samtale med advokat før anmeldelse, godtgjørelse for tilstedeværelse under hovedforhandlingen og økte rettigheter i forbindelse med gjenopp-takelse av straffesaken, medfører noe økte kostnader.

Det er i St.prp. nr. 1 (2007-2008) lagt til grunn at endringene vil kunne tre i kraft med virkning fra 1. juli 2008. De samlede merutgiftene er beregnet til ca. 17,9 mill. kroner i 2008 (halvårsvirkning), derav blant annet ca. 7 mill. kroner i økte utgifter til bistandsadvokat. I tillegg kommer enkelte tiltak som ikke vil ha nevneverdige økonomiske og administrative konsekvenser og som vil bli dekket innenfor Justisdepartementets ramme.

2. **KOMITEENS MERKNADER**

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, lederen Anne Marit Bjørnflaten, Thomas Breen, Ingrid Heggø og Hilde Magnusson Lydvo, fra Fremskrittspartiet, Jan Arild Ellingsen, Solveig Horne og Thore A. Nistad, fra Høyre, Elisabeth Aspaker og André Oktay Dahl, og fra Sosialistisk Venstreparti, Akhtar Chaudhry, er fornøyd med at Regjeringen nå legger fram dette lovforslaget.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at med dette så er nok ett punkt i Soria Moria-erklæringen innfridd.

Komiteen viser til at dette gjør at vi nå kan sluttbehandle den prosessen som startet i 2001 med mandatet Anne Robberstad fikk til å utrede fornærmedes straffeprosessuelle stilling. Robberstads rapport ledet til fornærmedeutvalget som la fram sin innstilling i 2006.

Komiteen mener det i dag er et misforhold mellom hvordan ofre og fornærmedes interesser har vært ivaretatt sammenlignet med tiltaltes. K o m i t e -

en vil vise til fornærmedeutvalgets arbeid og legger vekt på gode rettshjelpsordninger som skal bidra til at rettssikkerheten er reell for alle.

Komiteen er enig i Regjeringens syn om at fornærmede og etterlatte har legitime interesser i straffesaker. Komiteen mener det utvilsomt er slik at fornærmede og etterlatte kan oppleve en straffesak som belastende. Både måten straffesaken gjennomføres på og resultatet av den, kan bidra til følelsesmessige og rettslige konsekvenser som gjør at det er nødvendig å styrke denne gruppens prosessuelle rettigheter.

Komiteen er videre enig i Regjeringens syn på at det å gi fornærmede og etterlatte en styrket prosessuell rett, ikke endrer noe i forhold til hva som er straffens formål. Komiteen mener at selv om man i en del straffesaker naturlig vil få en debatt rundt temaet hvorvidt fornærmede har blitt utsatt for en straffbar handling, ikke kan skille på de prosessuelle rettigheter. Komiteen vil derfor klargjøre at man med begrepet fornærmede i denne sammenheng kun knytter det til den prosessuelle posisjon i straffesaken, og at dette ikke er en avklaring av hvem som er en riktig eller falsk fornærmet i saken.

Komiteen mener at hvis man skal opprettholde legitimiteten til rettsstaten må strafferettssystemet være slik at alle involverte parter føler seg inkludert og at man blir møtt med verdighet og respekt. Dette betyr også at fornærmede og etterlatte må få rett til nødvendig informasjon, innsyn, tilstedeværelse, kontradiksjon og i enkelte saker bistandsadvokat.

Komiteen er også enig i at selv om man vil styrke rettighetene, skal ikke fornærmede og etterlatte gis formell status som part i straffesaken.

Komiteen mener at det framlagte forslaget klarer å balansere de styrkede rettigheter for fornærmede og etterlatte opp mot behovet for rettssikkerhetsgarantier for den tiltalte.

Komiteen er godt fornøyd med den betydelige styrkingen som foreslås for bistandsadvokatordningen. Særlig gjelder dette for utvidelsen for sakstyper. At barn under 16 år utsatt for seksuelle handlinger, ofre for vold i nære relasjoner, ofre for menneskehandel, etterlatte, ofre for kjønnslemlestelse samt en senket terskel i saker hvor handlingen får betydelig skade på legeme eller helbred, nå får rett til bistandsadvokat vil bidra til å redusere de belastninger det er å gjennomgå en straffesak. Det vil også gi god hjelp til å ivareta fornærmedes rettigheter både under etterforskningen og under hovedforhandlingen og til å fremme eventuelle sivile krav.

Komiteen er også fornøyd med at forslaget åpner for en skjønsmessig vurdering av behovet for bistandsadvokat også i andre sakstyper dersom det foreligger særlige behov for det.

Komiteen mener også at en ordning med faste bistandsadvokater både kan øke kvaliteten på arbeidet og gjøre det enklere for systemet å forholde seg til de forskjellige parters interesser.

Komiteen er også enig i forslaget om kostnadsfri konsultasjon med advokat for å vurdere anmeldelse. Komiteen tror at dette også kan bidra til at flere fornærmede faktisk anmelder forhold som mange kvier seg for å anmelde i dag.

Komiteen er også enig med Regjeringens framlagte forslag om å heve aldersgrensen for bruk av dommeravhør fra 14 år til 16 år. Videre er komiteen enig i at man fortsatt kan forklare seg under hovedforhandlingene hvis man ønsker fra fylte 14 år. Komiteen mener dette er viktig for å unngå mulig tilleggstraumatisering som kan oppstå når barnet skal gå og vente på en hovedforhandling.

Komiteen slutter seg også til det framlagte forslaget når det gjelder at barn under 12 år ikke skal fritas for å avgi vitneforklaring. Hensynet til en eventuell lojalitetskonflikt bør her veie tungt. Når det gjelder barn over 12 år, mener også komiteen at de er i stand til å vurdere hva det vil si å forklare seg eller ikke. Komiteen mener likevel at dette er et felt hvor man finner gode argumenter for andre løsninger, noe også høringen har vist. Komiteen vil derfor be Regjeringen å vurdere disse aldersgrensene når loven har vært i virksomhet en stund.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre og Sosialistisk Venstreparti, vil videre påpeke at tidsfristen på 14 dager for dommeravhør må overholdes, og at denne fristen i hver sak bør bli så kort som mulig.

Flertallet slutter seg til Regjeringens forslag om ikke å innføre noen frist for påtaleavgjørelser når fornærmede er under 18 år. Hovedargumentet for dette synet er at man kan risikere at kvaliteten ved etterforskningen reduseres. Samtidig har Riksadvokaten slått fast at dette er saker som har en meget høy prioritet i de årlige mål og prioriteringsrundskrivene. Flertallet ber likevel Regjeringen om å følge utviklingen av saksbehandlingstiden særs nøye for å se om det er en utvikling i negativ retning. Hvis det skjer, ber flertallet om at Regjeringen kommer tilbake til Stortinget med en vurdering av behovet for en eventuell fastsettelse av tidsfrist i denne typen saker.

Komiteen er enig i Regjeringens syn om at det framlagte forslag ivaretar Norges internasjonale forpliktelser, både for fornærmede og for tiltalte.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er svært fornøyd med store deler

av dette lovforslaget og er glade for at fornærmede og etterlatte får en styrket stilling.

Disse medlemmer har flere ganger tatt opp forslag om å styrke rettighetene og status til ofre for alvorlig kriminalitet og viser i den forbindelse til Fremskrittspartiets alternative budsjett, jf. Budsjettinnst. S. nr. 4 (2007-2008), og tidligere budsjettforslag der Fremskrittspartiet har fremmet forslag om å opprette et ombud for kriminalitetsofre og å bygge opp en offer- og pårørendeomsorg.

Disse medlemmer viser også til de økonomiske kostnadene med denne lovendringen, og mener endringene som innføres må følges opp med økte økonomiske ressurser.

Vedrørende pkt. 1.5.3

Saker hvor et barn er omkommet som følge av en straffbar handling og barnets nærmeste er siktet i saken

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til at etter gjeldende rett er det ikke hjemmel for å oppnevne bistandsadvokat for barn som er omkommet. Disse medlemmer mener at i slike saker kan det være behov for en representant som kan ivareta det avdøde barnets interesser. Disse medlemmer vil på den bakgrunn fremme forslag om at det oppnevnes bistandsadvokat for barn i saker der et barn er omkommet som følge av en straffbar handling og en eller flere av de nærmeste er siktet i saken.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"I straffeprosessloven gjøres følgende endring:

§ 107 a nytt siste ledd skal lyde:

Er noen under 18 år død som følge av en straffbar handling, skal det oppnevnes bistandsadvokat for avdøde når siktede er en av avdødes nærmeste."

Saker i utlandet

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til vurderingen av om den norske bistandsadvokatordningen bør omfatte enkelte saker der norske borgere blir utsatt for grove lovbrudd i utlandet. Disse medlemmer mener en bør innføre en slik ordning, men da presisere at dette kun må gjelde personer som er norske statsborgere og har norsk pass.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om å innføre regler slik at bistandsadvokatordningen også

omfatter enkelte saker der norske statsborgere blir utsatt for grove lovbrudd i utlandet."

Vedrørende pkt. 1.7.4

Under etterforskningen

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener det er viktig at andre som blir skadelidende som følge av politiets forfølgning, jf. straffeprosessloven § 448, sikres erstatning. Dette bør gjøres i større utstrekning enn det som i dag er praksis og uten vesentlig ulempe for skadelidte. Disse medlemmer mener praksis bør være at slik utbetaling skjer uten at det nødvendiggjør rettslige skritt fra skadelidte.

Vedrørende pkt. 1.7.5

Dommeravhør

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er av den oppfatning at av hensyn til avhørets bevisverdi, er det viktig at barnet avhøres så raskt som mulig etter hendelsen. Ventetiden fra saken anmeldes til dommeravhøret gjennomføres, kan være vanskelig for mange. En frist på to uker er for lang i de aktuelle sakene, og disse medlemmer er også kjent med at fristen på to uker i dag sjelden oversittes. Disse medlemmer viser også til flertallet i utvalgets vurderinger og vil dermed foreslå at fristen for dommeravhør reduseres til en uke fra anmeldelse.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"I straffeprosessloven gjøres følgende endring:

§ 239 fjerde ledd skal lyde:

Avhør etter første ledd og observasjon etter tredje ledd skal foretas innen 1 uke etter at anmeldelse av den straffbare handlingen er inngitt til politiet, med mindre særlige grunner tilsier at det foretas senere."

Vedrørende pkt. 1.7.6

Klagerett

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at fornærmede og etterlatte har klagerett over vedtak om henleggelse, påtaleunntatelse, utferdigelse av forelegg og utferdigelse av tiltalebeslutning. Disse medlemmer vil foreslå å endre straffeprosessloven § 59 a slik at det uttrykkelig fremgår at fornærmede og etterlatte i prioritert rekkefølge har rett til å klage over påtalemyndighetens avgjørelser. Disse medlemmer mener at pedagogiske hensyn taler for at de nevnes særskilt som klageberettigede.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"I straffeprosessloven gjøres følgende endring:

§ 59 a annet ledd nr. 2 skal lyde:

2. fornærmede og etterlatte i prioritert rekkefølge."

Frist for påtaleavgjørelse når fornærmede er under 18 år

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at det i saker der den mistenkte var under 18 år på handlingstiden, tas avgjørelser i påtalespørsmålet innen seks uker etter at det er en mistenkt i saken. Disse medlemmer foreslår at det skal gjelde tilsvarende frist for å avgjøre påtalespørsmålet i saker der fornærmede var under 18 år på handlingstidspunktet. Slik disse medlemmer ser det kan saken og ventetiden være en betydelig påkjenning for både barnet og pårørende. Det er også svært viktig at de kan få lagt saken bak seg så fort som mulig. Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk pålegger partene å påse at etterforskning og straffeforfølgning av saker på dette området prioriteres og gjennomføres uten unødig forsinkelse. Disse medlemmer vil derfor foreslå at det skal gjelde tilsvarende frist for de fornærmede som for den mistenkte, og fremmer følgende forslag:

"I straffeprosessloven gjøres følgende endring:

§ 249 annet ledd nytt annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder dersom fornærmede som nevnt i § 93 a første ledd var under 18 år da handlingen ble begått."

Frist for å beramme hovedforhandlinger når fornærmede er under 18 år

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at det etter gjeldende rett gjelder visse frister for berammelse av hovedforhandlinger der siktede var under 18 år da forbrytelsen ble begått. Disse medlemmer mener en må innføre tilsvarende frist i saker der fornærmede er under 18 år da handlingen ble begått. Dette gjelder et begrenset antall saker per år, og slike saker vil være en betydelig påkjenning både for barnet og pårørende.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"I straffeprosessloven gjøres følgende endring:

§ 275 annet ledd annet punktum ny bokstav c skal lyde:

c) fornærmede var under 18 år i saker som nevnt i § 93 a første ledd da forbrytelsen ble begått."

Vedrørende pkt. 1.7.9

Saker som avgjøres ved tilståelsesdom

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at saker som avgjøres ved tilståelsesdom, kan ha flere konsekvenser for fornærmedes rettsstilling. Disse medlemmer mener fornærmede i tilståelsessaker uavhengig av saker med bistandsadvokat bør gis underretning om at påtalemyndigheten begjærer saken pådømt som tilståelsessak, rett til å gjøre seg kjent med siktelsen og eventuelt klagerett over siktelsens utforming og rett til varsel om rettsmøtet om behandling av saken. Disse medlemmer vil på denne bakgrunn fremme forslag om at underretning til fornærmede må skje ved alle saker der en har en tilståelsesdom.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fastsette regler som innebærer at fornærmede i tilståelsessaker gis underretning om at påtalemyndigheten begjærer saken pådømt som tilståelsessak, rett til å gjøre seg kjent med siktelsen og eventuelt klagerett over siktelsens utforming og rett til varsel om rettsmøtet hvor saken behandles."

Vedrørende pkt. 1.7.11

Anke i straffesaken

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil vise til drøftingen som utvalget har foretatt mht. muligheten for å gi fornærmede eller etterlatte adgang til å anke skyldspørsmålet og straffespørsmålet. Disse medlemmer tar til etterretning at Justisdepartementet har landet på samme konklusjon. Disse medlemmer vil likevel vise til at en slik ordning helt klart vil gi de berørte parter en styrket posisjon og en følelse av å bli ivarettatt sterkere.

Disse medlemmer er i utgangspunktet enig i at en straffesak er et forhold mellom en eller flere gjerningsmann/menn og det offentlige gjennom påtalemyndigheten. Disse medlemmer vil videre vise til at Sverige og Finland har et trepartssystem hvor fornærmede eller etterlatte står sterkere. Disse medlemmer er klar over at en slik omlegging kan oppfattes som en vesentlig prinsipiell endring som man ikke skal kunne foreta uten en større utredning. På bakgrunn av dette fremmer disse medlemmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme en stortingsmelding hvor man utreder og problematiserer en trepartsordning i straffesaker etter modell fra Sverige og Finland."

Vedrørende pkt. 1.7.13***Avgjørelser om straffegjennomføring***

UNDERRETNING OM SONINGSUTSETTELSE

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at det er viktig for de fornærmede og etterlatte å bli informert hvis den domfelte får soningsutsettelse. Disse medlemmer foreslår derfor at det tas inn en ny bestemmelse i straffeprosessloven om at påtalemyndigheten skal underrette fornærmede og etterlatte i prioritert rekkefølge om at det er truffet vedtak om soningsutsettelse og hvilke endringer som er fattet.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om en ny bestemmelse i straffegjennomføringsloven om at påtalemyndigheten skal underrette fornærmede og etterlatte i prioritert rekkefølge om at det er truffet vedtak om soningsutsettelse og hvilke endringer som er fattet."

KLAGERETT OVER AVGJØRELSER UNDER STRAFFEGJENNOMFØRINGEN

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at klagerett for fornærmede eller dennes etterlatte i forbindelse med avgjørelser som gjelder domsfeltes soning av straffen, ikke er skikkelig omtalt i straffegjennomføringsloven. Disse medlemmer registrerer at Regjeringen vil avvente utfallet av ankesaken som nå er til behandling. Disse medlemmer vil komme tilbake med forslag om eventuelle endringer dersom utfallet av saken viser at det vil være nødvendig.

Vedrørende pkt. 1.9***Sivile krav***

BEHOV FOR ENDRINGER

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er opptatt av å styrke offerets stilling i rettssystemet. Fortsatt er det slik at mange blir offer i dobbelt forstand ved at den erstatning man tilkjennes aldri blir noen realitet. Dette fordi mange gjerningsmenn er uten midler eller inntekt. At man i en situasjon hvor man er utsatt for kriminalitet og lidt økonomisk tap som følge av dette, er prisgitt gjerningspersonens betalingssevne er urimelig. Formålet med erstatning er å gjenopprette en rettstilstand. Det er da ekstra urimelig at man blir satt økonomisk tilbake, dersom grunnlaget er en forsettlig straffbar handling. Disse medlemmer ønsker derfor en ordning hvor staten i større grad forskutterer slike krav og krever regress fra gjerningsmannen. På den

måten sikres offeret sin erstatning samtidig som gjerningsmannen fortsatt må gjøre opp for seg.

På denne bakgrunn ønsker disse medlemmer å fremme følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen utrede og fremme forslag til en ordning hvor staten forskutterer de sivile rettskrav i straffesaker, dersom grunnlaget for kravet er en forsettlig straffbar handling."

Vedrørende pkt. 1.9.6***Rettens plikt til å pådømme kravet***

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er fornøyd med departementets forslag om at retten i større grad skal pådømme sivile rettskrav i forbindelse med straffesaker, og at muligheten til å nekte å behandle kravet sammen med straffesaken, gjøres til en snever unntaksregel. Dette innebærer at sivile krav kan nektes behandlet kun i helt ekstraordinære tilfeller.

Vedrørende pkt. 1.9.10***Sivile krav i tilståelsessaker***

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at etter gjeldende rett kan sivile krav pådømmes i tilståelsessaker bare dersom retten finner kravet utvilsomt. Disse medlemmer mener det er viktig at det gjøres unntak fra dette kravet i saker der fornærmede har bistandsadvokat.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"I straffeprosessloven gjøres følgende endring:
§ 432 annet ledd nytt annet punktum skal lyde:

Dette gjelder ikke når fornærmede med særlige rettigheter fremmer kravet selv etter § 428 første ledd annet punktum."

3. FORSLAG FRA MINDRETALL**Forslag fra Fremskrittspartiet og Høyre:***Forslag 1*

I straffeprosessloven gjøres følgende endring:

§ 107 a nytt siste ledd skal lyde:

Er noen under 18 år død som følge av en straffbar handling, skal det oppnevnes bistandsadvokat for avdøde når siktede er en av avdødes nærmeste.

Forslag fra Fremskrittspartiet:*Forslag 2*

§ 59 a annet ledd nr. 2 skal lyde:

2. fornærmede og etterlatte i prioritert rekkefølge.

Forslag 3

§ 239 fjerde ledd skal lyde:

Avhør etter første ledd og observasjon etter tredje ledd skal foretas innen 1 uke etter at anmeldelse av den straffbare handlingen er inngitt til politiet, med mindre særlige grunner tilsier at det foretas senere.

Forslag 4

§ 249 annet ledd nytt annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder dersom fornærmede som nevnt i § 93 a første ledd var under 18 år da handlingen ble begått.

Forslag 5

§ 275 annet ledd annet punktum ny bokstav c skal lyde:

- c) fornærmede var under 18 år i saker som nevnt i § 93 a første ledd da forbrytelsen ble begått.

Forslag 6

§ 432 annet ledd nytt annet punktum skal lyde:

Dette gjelder ikke når fornærmede med særlige rettigheter fremmer kravet selv etter § 428 første ledd annet punktum.

Forslag 7

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om å innføre regler slik at bistandsadvokatordningen også omfatter enkelte saker der norske statsborgere blir utsett for grove lovbrudd i utlandet.

Forslag 8

Stortinget ber Regjeringen fremme en stortingsmelding hvor man utreder og problematiserer en trepartsordning i straffesaker etter modell fra Sverige og Finland.

Forslag 9

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om en ny bestemmelse i straffegjennomføringsloven om at påtalemyndigheten skal underrette fornærmede og etterlatte i prioritert rekkefølge om at det er truffet vedtak om soningsutsettelse og hvilke endringer som er fattet.

Forslag 10

Stortinget ber Regjeringen utrede og fremme forslag til en ordning hvor staten forskutterer de sivile rettskrav i straffesaker, dersom grunnlaget for kravet er en forsettlig straffbar handling.

4. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Odelstinget til å gjøre slikt

vedtak til lov

om endringer i straffeprosessloven mv.
(styrket stilling for fornærmede og etterlatte)

I

I lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven) gjøres følgende endringer:

§ 127 nytt annet og tredje punktum skal lyde:

I straffesaker har fornærmede rett til å være til stede med mindre særlige grunner taler mot det. Det samme gjelder etterlatte som nevnt i straffeprosessloven § 93 a annet ledd første punktum.

§ 130 annet ledd første punktum skal lyde:

Retten kan forby at rettsavgjørelser gjengis offentlig før avgjørelsen er meddelt partene og fornærmede eller etterlatte i lovbestemt rekkefølge, jf. straffeprosessloven § 93 a annet ledd annet punktum.

II

I lov 21. juli 1916 nr. 2 om vidners og sakkyndiges godtgjørelse m.v. gjøres følgende endringer:

§ 1 første ledd annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder for vitner og sakkyndige som møter eller på annen måte avgir forklaring for gjenopptakelseskommisjonen, jf. straffeprosessloven kapittel 27.

§ 1 annet og nytt tredje ledd skal lyde:

Fornærmede som nevnt i straffeprosessloven § 93 a første ledd og etterlatte som nevnt i straffeprosessloven § 93 a annet ledd første punktum, har krav på godtgjøring som for vitner så langt de er til stede under hovedforhandlingen. Det samme gjelder søsken og steforeldre i saker der noen er død som følge av en straffbar handling.

Hvis bare én hadde foreldreansvaret i en sak der fornærmede under 18 år er død som følge av en straffbar handling, kan vedkommende peke ut en annen person som også kan fremme krav.

§ 6 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder i andre tilfeller hvor vitnet, fornærmede, eller de etterlatte som nevnt i § 1 annet ledd, av andre særlige grunner har hatt behov for ledsager.

§ 6 nytt annet ledd skal lyde:

Rett til godtgjøring har også den som har foreldreansvar eller er verge for en mindreårig fornærmet som nevnt i straffeprosessloven § 93 a første ledd, selv om fornærmede ikke vitner. Første ledd om ledsager gjelder tilsvarende.

III

I lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp (rettshjelploven) gjøres følgende endring:

§ 11 første ledd nr. 6 skal lyde:

til den som har vært utsatt for handling som nevnt i straffeprosessloven § 107 a første ledd bokstav a eller b, for å vurdere forhold av betydning for anmeldelse.

IV

I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) gjøres følgende endringer:

§ 3 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Dette gjelder likevel ikke §§ 72, 80, 229, 273, 289 a, 295, 397 og 398 og ikke kapitlene 9 a og 28.

§ 28 første ledd bokstav b skal lyde:

b) *etterlatte, og*

§ 43 nytt fjerde ledd skal lyde:

Retten sørger for at dommen snarest mulig blir meddelt bistandsadvokaten og fornærmede som har fått avgjort krav etter § 3.

Nåværende fjerde ledd blir nytt femte ledd.

§ 59 a første ledd første punktum nytt nr. 6 skal lyde:

6. *beslutning etter § 427 annet ledd annet punktum om å nekte tatt med i straffesaken krav mot siktede fra den umiddelbart skadelidte.*

§ 59 a annet ledd nytt annet punktum skal lyde:

Fornærmede med bistandsadvokat kan også klage over siktelsens innhold når det er begjært pådømmelse etter § 248.

Nåværende annet og tredje punktum blir nytt tredje og fjerde punktum.

§ 61 c første ledd nr. 1 skal lyde:

1) *at opplysningene i en sak gjøres kjent for sakens parter, for fornærmede eller for etterlatte, eller deres representanter, og ellers for dem som opplysningene direkte gjelder,*

§ 61 c tredje ledd nytt annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder når fornærmede, etterlatte og deres representanter får opplysninger undergitt taushetsplikt, jf. første ledd nr. 1.

Nåværende annet punktum blir nytt tredje punktum.

Nytt kapittel 8 a skal lyde:

Kap 8 a. Fornærmede og etterlatte

Ny § 93 a skal lyde:

Fornærmede med bistandsadvokat er fornærmede i saker hvor det er oppnevnt bistandsadvokat etter § 107 a første ledd eller tredje ledd.

Når noen er død som følge av en straffbar handling, regnes i denne lov som etterlatte den avdøde ektefelle eller samboer, barn og foreldre. Når rettigheter er gitt til etterlatte i lovbestemt rekkefølge, tilkommer rettighetene først den avdøde ektefelle eller samboer, dernest barn, og til sist foreldre. Når avdøde var under 18 år, skal rettighetene likevel alltid først tilkomme den som hadde foreldreansvar. Med etterlatte med bistandsadvokat, menes etterlatte i saker hvor det er oppnevnt bistandsadvokat etter § 107 a annet eller tredje ledd.

I tilfeller hvor andre har fått oppnevnt bistandsadvokat i medhold av § 107 a tredje ledd, gjelder lovens regler om fornærmede eller etterlatte tilsvarende.

Ny § 93 b skal lyde:

Fornærmede og etterlatte med bistandsadvokat skal varsles om rettsmøter under etterforskingen gjennom bistandsadvokaten, jf. § 243 annet ledd. Om varsel til hovedforhandling gjelder reglene i § 275. Fornærmede som fremmer krav etter § 428, innkalles til hovedforhandlingen som part.

Ny § 93 c skal lyde:

Fornærmede og etterlatte har rett til å være til stede i alle rettsmøter, med de forbehold som gjelder etter §§ 245 og 284. De har også rett til å være til stede i rettsmøter som føres for lukkede dører, jf. domstoloven § 127, og når vitneforklaringer skal skje for stengte dører med bare partene til stede og under pålegg om taushetsplikt, jf. straffeprosessloven §§ 117, 118, 119, 120, 121, 124 og 125.

Ny § 93 d skal lyde:

Om møte- og forklaringsplikt gjelder reglene om vitner i §§ 108 flg. Om uteblivelse gjelder § 115.

Ny § 93 e skal lyde:

Første gang fornærmede eller etterlatte avhøres, skal politiet informere om deres rettigheter i saken.

Politiet og påtalemyndigheten skal orientere fornærmede med bistandsadvokat og etterlatte i lovbestemt rekkefølge om sakens utvikling og fremdrift med mindre hensynet til etterforskningen eller andre grunner gjør det utilrådelig. Andre fornærmede skal informeres etter behov.

Ny § 93 f skal lyde:

Fornærmede med bistandsadvokat, etterlatte og avdødes søsken og steforeldre har rett til godtgjøring så langt de er til stede under hovedforhandlingen, jf. lov 21. juli 1916 nr. 2 om vidners og sakkyndiges godtgjørelse m.v. § 1.

§ 99 nytt annet ledd skal lyde:

Siktete skal alltid ha forsvarer når en sak er sendt til pådømmelse etter § 248 og det er oppnevnt bistandsadvokat for fornærmede i medhold av straffeprosessloven § 107 a.

§ 100 nytt tredje ledd skal lyde:

Oppnevning som forsvarer omfatter også fortsatt behandling av sivile krav etter tvistelovens regler, jf. § 434 syvende ledd, og særskilt anke over sivile krav etter tvistelovens regler, jf. § 435, i saker hvor den fornærmede har bistandsadvokat.

§ 100 b første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder når grunnlaget for besøksforbudet er mulig overtredelse av straffeloven § 219.

Nåværende annet punktum blir nytt tredje punktum.

Ny tittel på kapittel 9 a skal lyde:

Kap 9 a. *Bistandsadvokaten*.

§ 107 a skal lyde:

Fornærmede har rett til å få oppnevnt bistandsadvokat i saker:

- a) om overtredelse av straffeloven §§ 192–197, § 199, § 200 annet og tredje ledd, § 219, § 222 annet ledd, § 224 og § 342 første ledd bokstav b, jf. § 33 og § 342 første ledd bokstav c, jf. straffeprosessloven § 222 a ,
- b) om kjønnslemlestelse etter lov 15. desember 1995 nr. 74,
- c) hvor det er grunn til å tro at fornærmede som følge av handlingen får betydelig skade på legeme eller helbred .

I saker hvor noen under 18 år er død som følge av en straffbar handling, har den som hadde foreldreansvar, rett til å få oppnevnt bistandsadvokat. I andre tilfeller der noen er død som følge av en straffbar handling, kan bistandsadvokat oppnevnes for etterlatte når særlige forhold tilsier at det er behov for det.

Retten kan også oppnevne bistandsadvokat i andre tilfeller der sakens art og alvor, hensynet til de berørte eller andre særlige forhold tilsier at det er behov for advokat.

Når en sak om besøksforbud i eget hjem, jf. § 222 a annet ledd annet punktum, eller kontaktforbud i eget hjem, jf. straffeloven § 33 tredje ledd, bringes inn for retten, har den som forbudet skal beskytte, rett til advokat. *Det samme gjelder når besøksforbud på grunnlag av mulig overtredelse av straffeloven § 219 bringes inn for retten.* Reglene i kapitlet her gjelder tilsvarende så langt de passer.

§ 107 b første til fjerde ledd skal lyde:

Politiet skal informere om muligheten for å få oppnevnt bistandsadvokat ved første kontakt med fornærmede og etterlatte.

Bistandsadvokat oppnevnes av retten. Ønsker fornærmede eller etterlatte en bestemt advokat, skal denne oppnevnes. Retten kan likevel oppnevne en annen advokat dersom oppnevningen av den ønskede advokaten vil føre til forsinkelse av betydning for saken, herunder til overskridelse av fristen for å avholde hovedforhandling i § 275 annet ledd annet punktum. Det samme gjelder dersom forholdene ellers gjør det utilrådelig å oppnevne advokaten. Fornærmede og etterlatte skal gjøres kjent med reglene om godtgjørelse til advokaten.

Dersom det vil kunne skade etterforskningen å vente på rettens oppnevning, kan politiet tilkalle advokat for fornærmede eller etterlatte. Den tilkalte advokat får samme stilling som en advokat oppnevnt av retten. Spørsmålet om oppnevning forelegges retten snarest mulig.

Er advokat oppnevnt og fornærmede dør før saken er avgjort, avgjør retten om oppnevningen skal stå ved lag.

Nåværende tredje ledd blir nytt femte ledd.

§ 107 c skal lyde:

Bistandsadvokaten skal vareta fornærmedes og etterlattes interesser i forbindelse med etterforskning og hovedforhandling i saken. Bistandsadvokaten skal også gi slik annen hjelp og støtte som er naturlig og rimelig i forbindelse med saken.

Bistandsadvokaten skal varsles om og har rett til å være til stede i alle rettsmøter og ved politiets avhør av fornærmede og etterlatte under etterforskningen. Det samme gjelder ved andre etterforskningskritt som åstedsbefaringer, rekonstruksjoner og lignende når fornærmede eller etterlatte selv skal delta. Bistandsadvokaten kan anmode om at det foretas ytterligere etterforskningskritt.

Ved avhør av fornærmede og etterlatte har advokaten rett til å stille ytterligere spørsmål. Advokaten

har rett til å protestere mot spørsmål som ikke kommer saken ved eller som er stilt på en utilbørlig måte. Under avhør i retten må fornærmede eller etterlatte ikke uten rettens samtykke rådføre seg med sin advokat før vedkommende svarer på spørsmål.

Bistandsadvokaten har rett til å uttale seg om prosessuelle spørsmål som angår fornærmede eller etterlatte.

Ellers har bistandsadvokaten de rettigheter og plikter som fremgår av loven her og kan også utøve de rettigheter som er gitt til fornærmede eller etterlatte på deres vegne.

§ 107 d skal lyde:

Godtgjørelsen fra staten til *bistandsadvokaten* fastsettes etter reglene i § 107. Er det etter fornærmedes eller etterlattes ønske oppnevnt en advokat med kontor utenfor rettskretsen, kan Kongen gi nærmere regler om i hvilken utstrekning merutgifter ved slik advokatbistand skal dekkes av staten.

Ny § 107 e skal lyde:

Oppnevning som bistandsadvokat omfatter også fortsatt behandling av sivile krav etter tvistelovens regler, jf. § 434 syvende ledd, og særskilt anke over sivile krav etter tvistelovens regler, jf. § 435.

Ny § 107 f skal lyde:

I stedet for en offentlig oppnevnt bistandsadvokat etter § 107 b, kan den som har krav på bistandsadvokat etter § 107 a, velge å la seg bistå av en privat advokat vedkommende har antatt på egen regning. I slike tilfeller gjelder lovens regler om bistandsadvokaten tilsvarende for den private advokaten, unntatt § 107 d.

Også utenom de tilfellene som er beskrevet i § 107 a, har fornærmede eller etterlatte rett til å la seg bistå av advokat på egen regning. I slike tilfeller kan den privat antatte advokaten bare utøve de rettigheter som fornærmede eller etterlatte selv har.

Ny § 107 g skal lyde:

Kongen kan gi forskrift om opprettelse av en fast bistandsadvokatorordning.

§ 122 første ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Fritak for vitneplikt gjelder ikke for fornærmede eller vitner under 12 år.

§ 129 første ledd annet punktum skal lyde:

Vitnene, med unntak av fornærmede og etterlatte, bør som regel ikke høre på forhandling i saken før de er avhørt under hovedforhandlingen.

§ 130 a tredje ledd annet punktum skal lyde:

Dommere, lagrettemedlemmer, aktor, forsvarer og *bistandsadvokat* skal opplyses om vitnets navn og gjøres kjent med andre forhold som er av betydning for saken.

§ 216 annet punktum skal lyde:

Reglene i § 208 gjelder tilsvarende.

§ 222 a sjette ledd nytt sjette punktum skal lyde:

Bistandsadvokat oppnevnt etter § 107 a første og fjerde ledd kan også uttale seg selv om den forbudet skal beskytte, ikke møter.

Nåværende sjette og syvende punktum blir nytt syvende og åttende punktum.

§ 234 annet ledd første punktum skal lyde:

Avhør av vitne under 16 år i sak om forbrytelse eller forseelse mot sedeligheten bør fortrinnsvis begjæres foretatt etter reglene i § 239.

§ 237 nytt annet ledd skal lyde:

Retten kan etter begjæring fra fornærmede oppnevne en sakkyndig under etterforskingen for å utrede hvilke helseskader fornærmede er påført dersom det er nødvendig for å avgjøre vedkommendes krav etter § 3.

Nåværende annet og tredje ledd blir nytt tredje og fjerde ledd.

§ 239 første ledd første punktum skal lyde:

Ved avhør av et vitne under 16 år eller et vitne med psykisk utviklingshemming eller tilsvarende funksjonssvikt i en sak om forbrytelse eller forseelse mot sedelighet, skal dommeren ta imot forklaringen utenfor rettsmøte, når han finner det ønskelig av hensyn til vitnet eller av andre grunner.

§ 242 første ledd første punktum skal lyde:

Mistenkte, hans forsvarer, fornærmede, etterlatte i lovbestemt rekkefølge og *bistandsadvokaten* skal på begjæring gis adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter såfremt det kan skje uten skade eller fare for etterforskingens øyemed eller for tredjemann.

§ 242 tredje ledd skal lyde:

Blir adgang til dokumentene nektet, kan spørsmålet kreves avgjort ved kjennelse av retten.

§ 243 annet ledd skal lyde:

Så vidt mulig bør påtalemyndigheten, forsvareren og *bistandsadvokaten* i tide varsles om møtet.

§ 244 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Bistandsadvokaten har rett til å være til stede og har ved avhør av fornærmede og etterlatte de rettigheter som fremgår av § 107 c tredje ledd.

§ 245 første ledd fjerde punktum skal lyde:

Ved avhør av fornærmede, etterlatte eller av et vitne under 18 år, kan retten treffe beslutning om at siktede eller andre skal forlate rettssalen også hvis særlige grunner gjør at hensynet til henholdsvis fornærmede, etterlatte eller vitnet tilsier det.

Femte punktum oppheves. Nåværende sjette punktum blir nytt femte punktum.

§ 245 annet ledd første punktum skal lyde:

Når siktede, fornærmede, etterlatte eller noen annen som har partsrettigheter, har forlatt rettssalen etter reglene i første ledd og igjen kommer til stede, skal han gjøres kjent med det som er forhandlet i hans fravær.

§ 245 tredje ledd første punktum skal lyde:

Under særegne forhold kan retten ved kjennelse helt utelukke siktede og hans private forsvarer, fornærmede og etterlatte dersom og så lenge det er grunn til å frykte for at etterforskingens øyemed ellers ville bli utsatt for fare, eller hensynet til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat tilsier det.

§ 248 tredje ledd nytt annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder bistandsadvokat for fornærmede.

§ 248 nytt femte ledd skal lyde:

Bistandsadvokat for fornærmede skal underrettes om påtalemyndighetens begjæring om tilståelsesdom og varsles om rettsmøtet.

§ 252 tredje ledd nytt annet punktum skal lyde:

Fremmer påtalemyndigheten krav etter § 427, skal den så langt mulig angi kravets størrelse.

§ 264 a skal lyde:

Påtalemyndigheten underretter fornærmede og etterlatte i lovbestemt rekkefølge om at det er tatt ut tiltale i saken og om at de kan kreve å gjøre seg kjent med tiltalebeslutningen.

Påtalemyndigheten fastsetter samtidig en frist for fornærmede og etterlatte med bistandsadvokat for å foreslå supplerende bevisførsel om straffekravet. Avslår påtalemyndigheten å føre beviset, kan spørsmålet bringes inn for retten til avgjørelse.

Fornærmede og etterlatte i lovbestemt rekkefølge skal på begjæring gis adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter såfremt det kan skje uten skade eller fare for en tredjeperson. § 242 første ledd siste punktum og siste ledd gjelder tilsvarende.

Bistandsadvokaten skal ha kopi av tiltalebeslutningen, av bevisoppgaven og så vidt mulig av sakens dokumenter. Påtalemyndigheten skal også angi når saken bør behandles. Dokumenter som ikke blir sendt til advokaten, skal gjøres tilgjengelig for denne på hensiktsmessig måte. Advokaten skal gis adgang til overfor retten å uttale seg om tidspunkt for hovedforhandlingen i saken.

Ny § 264 b skal lyde:

Fremmer påtalemyndigheten krav for fornærmede etter § 427, fastsetter den en frist for fornærmede for å be om endringer i angivelsen av kravet.

Ellers fastsetter påtalemyndigheten en frist for fornærmede for å fremsette krav etter § 428. Kravet fremsettes for retten. Fornærmede skal angi kravets størrelse, dets faktiske og rettslige grunnlag samt hvilke bevis som vil bli ført. Retten sender kopi av kravet til tiltalte og fastsetter en frist for bemerkninger til kravet. Retten kan nekte at kravet fremsettes etter reglene i § 428 fjerde ledd.

§ 265 nytt annet ledd skal lyde:

Forsvareren skal også uttale seg om eventuelle sivile krav som nevnt i § 264 b.

Nåværende annet ledd blir nytt tredje ledd.

§ 271 første ledd skal lyde:

Når bevisopptak blir begjært etter § 270, skal underretning samtidig gis til motparten, bistandsadvokaten og den som fremmer krav etter § 428.

§ 271 annet ledd nytt annet punktum skal lyde:

Bistandsadvokaten kan stille spørsmål til vitner, sakkyndige og tiltalte.

Nåværende annet punktum blir nytt tredje punktum.

§ 272 første ledd ny bokstav h skal lyde:

h) om pådømmelsen av krav som nevnt i § 3 skal utsettes etter § 431.

§ 272 nytt femte ledd skal lyde:

Forhold som nevnt i første ledd bokstav f, g og h skal i saker som nevnt i § 107 a om mulig avklares før hovedforhandlingen.

Nåværende femte ledd blir nytt sjette ledd.

§ 275 første ledd første punktum skal lyde:

Retten fastsetter så snart som mulig tid og sted for hovedforhandlingen og underretter påtalemyndigheten, forsvareren og *bistandsadvokaten*.

§ 275 fjerde ledd nytt annet punktum skal lyde:

Påtalemyndigheten gir underretning om tid og sted for hovedforhandling til etterlatte i lovbestemt rekkefølge hvis de ikke varsles på annen måte.

§ 284 første ledd femte punktum skal lyde:

Ved avhør av fornærmede, *etterlatte* eller av et vitne under 18 år, kan retten treffe beslutning om at tiltalte eller andre skal forlate rettsalen også dersom særlige grunner gjør at hensynet til henholdsvis fornærmede, *etterlatte* eller vitnet tilsier det.

Sjette punktum oppheves. Gjeldende syvende punktum blir nytt sjette punktum.

Ny § 289 a skal lyde:

Fornærmede med bistandsadvokat forklarer seg som hovedregel før tiltalte.

Dersom det er flere fornærmede med bistandsadvokat i samme sak, bør tiltalte gis anledning til å forklare seg etter hver fornærmet. Fornærmede bør ikke høre på andre fornærmedes forklaringer før de selv forklarer seg.

Dersom etterlatte skal forklare seg og hensynet til sakens opplysning tilsier at de ikke bør overvære forhandlingene før de selv har forklart seg, kan retten bestemme at de skal forklare seg før tiltalte.

Ny § 291 a skal lyde:

Bistandsadvokaten kan stille spørsmål til tiltalte, vitner og sakkyndige etter aktor og forsvarer.

§ 298 første ledd første punktum skal lyde:

I sak om forbrytelse eller forseelse mot sedelighet skal opplesing, videoopptak eller lydopptak av en forklaring som et vitne under 16 år har gitt for en domstol eller etter reglene i § 239, tre i stedet for personlig avhør, når ikke retten av særlige grunner finner at vitnet bør gi forklaring under hovedforhandlingen.

§ 303 nytt annet og tredje punktum skal lyde:

Det samme gjelder fornærmede og etterlatte med bistandsadvokat. De bør også få uttale seg etter tiltaltes forklaring.

Ny § 303 a skal lyde:

Etterlatte i lovbestemt rekkefølge som ikke skal forklare seg, har likevel rett til å gi en fremstilling av

hvilke konsekvenser den handlingen som straffesaken gjelder, har medført for vedkommende.

§ 304 første ledd tredje punktum skal lyde:

Før saken tas opp til doms, gis først fornærmede og etterlatte med bistandsadvokat, dernest tiltalte, anledning til å komme med en sluttbemerkning.

§ 310 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Siktede må innen samme frist angi om det begjæres ny behandling av krav som nevnt i § 3.

§ 311 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Siktede må innen samme frist angi om det begjæres ny behandling av krav som nevnt i § 3.

Nåværende annet og tredje punktum blir nytt tredje og fjerde punktum.

§ 314 nytt tredje ledd skal lyde:

Begjæring om ny behandling av krav som nevnt i § 3 skal angi:

1. om den gjelder hele avgjørelsen,
2. det resultat som kreves,
3. de feil som gjøres gjeldende,
4. den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil,
5. de bevis som vil bli ført.

§§ 313, 318 og 319 gjelder tilsvarende så langt det passer.

§ 325 nytt annet ledd skal lyde:

Henvissningsavgjørelsen skal forkynnes for den som har fått krav som nevnt i § 3 avgjort i den avgjørelsen anken gjelder. Fornærmede gis samtidig en frist for å begjære behandling av krav etter § 3 jf. § 428, eventuelt imøtegå begjæring fra siktede etter § 311 første ledd annet punktum eller § 310 første ledd annet punktum.

§ 397 annet ledd tredje og nytt fjerde punktum skal lyde:

Kommisjonen kan oppnevne bistandsadvokat etter reglene i § 107 a. *Reglene* i §§ 107 b-107 g gjelder så langt de passer.

Nåværende fjerde punktum blir nytt femte punktum.

§ 397 nytt femte ledd skal lyde:

Kommisjonen underretter fornærmede og etterlatte i lovbestemt rekkefølge om begjæringen, med mindre den forkastes etter tredje ledd. Fornærmede og etterlatte i lovbestemt rekkefølge skal gjøres kjent

med sin rett til dokumentinnsyn, til å uttale seg og til å be om å avgi forklaring for kommisjonen, samt muligheten til å få oppnevnt bistandsadvokat.

§ 398 nytt annet ledd skal lyde:

Fornærmede og etterlatte i lovbestemt rekkefølge skal gis anledning til å uttale seg skriftlig om begjæringen. Fornærmede og etterlatte kan be om å forklare seg for kommisjonen etter reglene i § 398 a.

Nåværende annet, tredje og fjerde ledd blir nytt tredje, fjerde og femte ledd.

§ 398 nytt femte ledd første punktum skal lyde:

Om dokumentinnsyn gjelder §§ 28, 242, 242 a, 264, 264 a og 267 tilsvarende.

Ny § 400 a skal lyde:

Når gjenåpning er besluttet, gjelder § 264 a tilsvarende så langt det passer.

§ 426 oppheves.

§ 427 første ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Om kravets forberedelse gjelder § 252 tredje ledd annet punktum, § 264 b første ledd og § 265 annet ledd.

§ 427 annet ledd skal lyde:

Dersom det er oppnevnt bistandsadvokat for fornærmede, skal kravet fremmes etter § 428. Krav ellers mot siktede fra den som er umiddelbart skadelidende ved den straffbare handling kan bare nektes tatt med dersom kravet er åpenbart ugrunnet, eller dersom det ville være til uforholdsmessig ulempe for påtalemyndigheten om kravet ble fremmet i forbindelse med straffesaken. Den umiddelbart skadelidende skal straks underrettes om en slik beslutning og har klagerett etter straffeprosessloven § 59 a første ledd nr. 6.

§ 428 første ledd nytt annet og tredje punktum skal lyde:

Er det oppnevnt bistandsadvokat, skal kravet alltid fremmes etter bestemmelsen her. Fornærmede med bistandsadvokat kan fremme kravet etter denne bestemmelsen også i saker som pådømmes etter § 248.

§ 428 nytt tredje og fjerde ledd skal lyde:

Om kravets forberedelse gjelder § 264 b annet ledd og § 265 annet ledd.

Retten kan nekte kravet forfulgt dersom det åpenbart er mest hensiktsmessig å behandle kravet i sivilprosessens former.

§ 434 tredje til syvende ledd skal lyde:

Begjæring om ny behandling av krav som nevnt i § 3 må for siktede inngis sammen med anke eller motanke i straffesaken, jf. § 310 første ledd annet punktum og § 311 første ledd annet punktum. Om begjæringen gjelder § 314 tredje ledd.

Påtalemyndigheten underretter bistandsadvokaten og ellers fornærmede som har fått avgjort krav etter § 3, om anke i straffesaken og ankens innhold.

Henvises anken til behandling, skal retten forkynde henvisningsavgjørelsen for fornærmede, jf. § 325 annet ledd. Fornærmede gis samtidig en frist for selv å begjære behandling av krav som nevnt i § 3, jf. § 428. For begjæring om behandling av krav som ikke tidligere har vært satt frem, gjelder § 264 b annet ledd tredje punktum. For begjæring om ny behandling av krav gjelder § 314 tredje ledd. Retten sender kopi av fornærmedes begjæring til siktede med frist for tilsvarende.

Begjæring fra fornærmede eller påtalemyndigheten om behandling av krav som nevnt § 3 må fremsettes så tidlig at den annen part har tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen.

Dersom anken i straffesaken trekkes, avvises eller ikke henvises til ankeforhandling eller et sivilt krav ellers ikke avgjøres i straffesaken, skal retten sørge for at melding om dette blir forkynt for den som har fått pådømt krav etter § 3. Partene skal samtidig orienteres om adgangen til å kreve fortsatt behandling etter tvistelovens regler og om fristen i tredje punktum. Parten må innen én måned etter at slik melding ble forkynt for ham, gi retten melding om at han krever fortsatt behandling av det sivile kravet. Om slikt krav ikke fremsettes, skal denne delen av saken heves.

V

I lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr gjøres følgende endring:

§ 10 nytt annet ledd skal lyde:

Retten bør gi fritak for rettsgebyr for den som har bistandsadvokat etter straffeprosessloven § 107 e og forsvarer etter § 100 tredje ledd i saker som behandles etter straffeprosessloven § 434 syvende ledd og § 435.

VI

I lov 18. mai 2001 nr. 21 om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven) gjøres følgende endringer:

Overskriften i kapittel 2 skal lyde:

Kapittel 2. Administrative bestemmelser *mv.*

Ny § 7 b skal lyde:

§ 7 b Varsel til fornærmede eller dennes etterlatte

For regler om varsling til fornærmede eller dennes etterlatte om kriminalomsorgens avgjørelser, se

§ 16 sjette ledd, § 20 annet ledd, § 36 tredje ledd, § 40 siste ledd, § 42 syvende og åttende ledd og straffeloven § 39 g femte ledd.

VII

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

Oslo, i justiskomiteen, den 29. januar 2008

Anne Marit Bjørnflaten

leder

Thomas Breen

ordfører

